

Μάθημα 7ο: Πνευματολογία

Το Άγιο Πνεύμα στη ζωή της Εκκλησίας

ΣΤΑΥΡΟΥ ΓΙΑΓΚΑΖΟΓΛΟΥ
ΕΠΙΚ. ΚΑΘΗΓΗΤΗ ΔΟΓΜΑΤΙΚΗΣ

«Καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, τὸ κύριον, τὸ ζωοποιόν, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν προφητῶν»

Το Άγιο Πνεύμα στη ζωή της Εκκλησίας

1. Άγιο Πνεύμα και Εκκλησία

- 1.1. Η εν Αγίω Πνεύματι ίδρυση και φανέρωση της Εκκλησίας ως Σώματος του Χριστού
- 1.2. Το Άγιο Πνεύμα στη λειτουργική και μυστηριακή ζωή της Εκκλησίας: «Ὅλον συγκροτεῖ τὸν θεσμόν τῆς Ἐκκλησίας» (Εσπερινός της Πεντηκοστής)
- 1.3. Η πρόγευση της Βασιλείας ως έργο του Αγίου Πνεύματος

2. Το Άγιο Πνεύμα στη ζωή των πιστών

- 2.1. Το Άγιο Πνεύμα στην εν Χριστώ ζωή των πιστών
- 2.2. Τα χαρίσματα του Αγίου Πνεύματος: Ενότητα και ποικιλία

Το Άγιο Πνεύμα στη ζωή της Εκκλησίας

Άγιο Πνεύμα και Εκκλησία

Η εν Αγίω Πνεύματι ίδρυση και φανέρωση της Εκκλησίας ως Σώμα του Χριστού

Με βάση τα όσα ήδη εκθέσαμε, η Εκκλησία προβάλλει ως η κατά στάδια φανέρωση του μυστηρίου της θείας οικονομίας, από την προαιώνια βουλή του Θεού ως την έλευση των εσχάτων της Βασιλείας. Το γεγονός της Εκκλησίας έχει αφετηρία αλλά και κατάληξη το ίδιο το μυστήριο του Τριαδικού Θεού, αφού πηγάζει μέσα από την κοινωνία των προσώπων της Αγίας Τριάδος. Η ζωή της Εκκλησίας αντανακλά και εικονίζει, αν και αμυδρώς, τη ζωή της Αγίας Τριάδος. «Η χάρις του Κυρίου (ημών) Ιησού Χριστού και η αγάπη του Θεού (και Πατρός) και η κοινωνία του Αγίου Πνεύματος» (Β' Κορ. 13,13) είναι η βάση και το υπαρξιακό θεμέλιο της Εκκλησίας της Αγίας Τριάδος. Η εκκλησιολογία, η ταυτότητα και το είναι της Εκκλησίας, δομείται πάνω στο Τριαδικό μυστήριο του Θεού ως ενότητα των πολλαπλών ανθρωπινων προσώπων μέσα στη μόνη ανακεφαλαιωμένη εν Χριστώ ανθρωπίνη φύση. Η απόλυτη *Εκκλησία της Αγίας Τριάδος* αναδεικνύεται το αρχέτυπο και ο κανόνας της Εκκλησίας των ανθρώπων, αφού η ενότητά της αναδεικνύεται μέσα στην ετερότητα των μελών του Σώματος του Χριστού, ως απεικόνιση της ομοούσιας ένωσης και ομοβουλίας των προσώπων της Αγίας Τριάδος.

Κατά την ορθόδοξη θεολογία, η θέληση του Θεού για την πραγμάτωση της Εκκλησίας συνιστά κοινή και ενιαία ενέργεια του Πατρός και του Υιού και του Αγίου Πνεύματος. Πρόκειται για την ελεύθερη από κάθε ανάγκη κοινή και αγαπητική ευδοκία των προσώπων της Αγίας Τριάδος για τη δημιουργία και τελείωση των όντων. Η κίνηση αυτή του θείκου

Θελήματος ξεκινά ως από πηγή με την προκαταρκτική βουλή του Πατρός, ενεργείται διά του Υιού και τελειώνεται, δηλαδή οδηγείται στην εντέλεια και πληρότητά της, από το Άγιο Πνεύμα. Τα ομοούσια και ομοδύναμα Πρόσωπα της Αγίας Τριάδος, ενώ δεν αποχωρίζονται στο έργο της οικονομίας αλλά πάντοτε ενεργούν μαζί, συμβάλλουν όμως κατά ιδιάζοντες τρόπους, όπως αρμόζει σε ξεχωριστά πρόσωπα. Γι' αυτό, άλλωστε, και η φανέρωση της Εκκλησίας κατά την Πεντηκοστή συνιστά και την πλήρη αποκάλυψη του μυστηρίου της Αγίας Τριάδος.

Το γεγονός της Εκκλησίας όπως και της οικονομίας έχει την πρώτη του αιτία στο πρόσωπο του Πατρός, στην «αρχή πάντων των αγαθών». Ο άναρχος Πατήρ, «εἷς Θεὸς ὁ πατήρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα» (Α΄ Κορ. 8,6), είναι η προκαταρκτική πηγή και αφετηρία της *ευδοκίας*. Ο Πατήρ έχει την πρωτοβουλία της Εκκλησίας. Ο Υιός και το Πνεύμα συνευδοκούν και συνάμα επιτελούν ιδιαίτερο έργο. Ο Υιός αναλαμβάνει ελεύθερα *εν προσώπω* την πραγματοποίηση της πατρικής ευδοκίας με την ενανθρώπησή του. Η πρόσληψη και η ένωση της ανθρωπότητας γίνεται αποκλειστικά και μόνο στην υπόσταση του Υιού και όχι σε εκείνη του Πατρός ή του Πνεύματος. Άρα, η ευδοκία του Πατρός είναι η ένωση κτιστού και ακτίστου στο πρόσωπο του Υιού Του. Πρόκειται για τον ρόλο της *αυτουργίας* του Υιού στο έργο της οικονομίας. Το Πνεύμα το Άγιο, συνευδοκεί με τον Πατέρα στην ενσάρκωση του Υιού αλλά έχει και ως ιδιάζουσα συμβολή του να *συνεργεί* στην οικονομία του Υιού και να *συμπαρίσταται* διαρκώς, καθιστώντας δυνατή με τη δράση του την ενσωμάτωση της κτίσης στον Χριστό.

Στο τριαδολογικό αυτό πλαίσιο η Εκκλησία ως το πλήρες Σώμα του Χριστού έχει ως κέντρο της τη χριστολογία και συνδέεται οργανικά με την πνευματολογία. Ο εκκλησιολογικός χριστοκεντρισμός θεμελιώνεται και απορρέει από το γεγονός της αυτουργικής οικονομίας του Υιού. Υφίσταται μία σαφής διάκριση ανάμεσα στο έργο του Πατρός και του Πνεύματος, αφενός, και στο έργο του Υιού, αφετέρου. Τόσο ο Πατήρ όσο και το Πνεύμα δεν κοινωνούν ως ιδιαίτερες υποστάσεις στο έργο της ενανθρώπισης, παρά μόνο κατά τον λόγο της ευδοκίας και της συνέργιας. Η προσωπική ανάληψη του κτιστού από τον Υιό ανατέμνει και ανακεφαλαιώνει την τριαδική οικονομία, η οποία εστιάζεται πλέον στο πρόσωπο του Θεανθρώπου. Ούτε ο Πατήρ ούτε και το Πνεύμα ενεπλάκησαν με την ιστορία του κτιστού, όπως ο Υιός που πέρασε από όλα τα στάδια που διανύει η κτιστή και πεπερασμένη φύση των ανθρώπων. Σύμφωνα με τον Ιωάννη Χρυσόστομο, ο Υιός με την ενανθρώπησή του «έκκλησίας σάρκα ανέλαβε». Η θεία οικονομία έγινε συνώνυμη με το έργο του Χριστού, γιατί επιπλέον συμμετέχει ενυποστάτως και η ανθρωπότητα που προσέλαβε το δεύτερο πρόσωπο της Αγίας Τριάδος.

Τα στάδια της επί γης οικονομίας του Χριστού δεν συνιστούν μόνον αλληπάλληλες και αλληλοπεριχωρούμενες ιδρυτικές πράξεις της Εκκλησίας αλλά και τις διάφορες όψεις της εκκλησιολογίας. Η ένωση κτιστού και ακτίστου κατά την ενσάρκωση φανερώνει τη θεανθρώπινη φύση και δομή της Εκκλησίας. Η καινή κτίση του Χριστού γίνεται η απαρχή του χαρισματικού Σώματος της Εκκλησίας. Αν και η πρωτοβουλία της θέωσης ανήκει στην ελεύθερη ευδοκία του Τριαδικού Θεού, η ελεύθερη και ενεργητική συμμετοχή της ανθρωπότητας στο πρόσωπο της Μαρίας Θεοτόκου αποτελεί τον όρο και την εκκλησιολογική προοπτική της ανθρώπινης ελευθερίας και συνεργίας. Η βάπτισμα και διδασκαλία του Χριστού είναι η λόγος και έργο θεοφάνεια, που υποδεικνύει την υπαρξιακή και χαρισματική ένταξη στο Σώμα της Εκκλησίας και αναδεικνύει την πίστη της ως *λόγον ζωής αιωνίου*. Ο Σταυρός του Χριστού είναι για την Εκκλησία η οδυνηρή εμπειρία της φθοράς και του θανάτου. Η

Εκκλησία βιώνει μέσα στην ιστορική της πορεία τα πλήγματα του κακού. Αγωνίζεται εναντίον της αμαρτίας, συμπάσχει και διακονεί τον τραυματισμένο κόσμο. Η εμπειρία της Αναστάσεως, όμως, την απεγκλωβίζει από τα δεσμά της ιστορίας και την φέρει στην κοινωνία του φωτός και της όντως ζωής της Βασιλείας. Η Εκκλησία μετά την Ανάληψη κατέχει πλέον την εμπειρία των εσχάτων της Βασιλείας.

Κατά τον άγ. Ιωάννη Χρυσόστομο «Ἐνθα γάρ ἡ κεφαλή, ἐκεῖ καί τό σῶμα» (Ομιλία εις Εφ.3,2, Ρ.Γ. 62, 26). Με την Πεντηκοστή και την έλευση του Αγίου Πνεύματος το μυστήριο του Χριστού επεκτείνεται στην Εκκλησία και πλέον αφορά ολόκληρη την ανθρωπότητα, αλλά και ολόκληρη τη δημιουργία του Θεού. Η εκκλησιολογική επέκταση του χριστολογικού μυστηρίου πραγματοποιείται με το ιδιαίτερο έργο του Αγίου Πνεύματος. Η δράση του, άλλωστε, δεν αρχίζει με την Πεντηκοστή αλλά εκδιπλώνεται ήδη με τη δημιουργία και ιδιαίτερος με την πλάση του ανθρώπου. Το Άγιο Πνεύμα είναι, ο κατεξοχήν φορέας και χορηγός των ακτίστων ενεργειών της Αγίας Τριάδος προς την κτίση και την ιστορία. Η ενέργειά του στερεώνει στη θεία ζωή τους αγγέλους. Ζωογονεί την κτίση και προωθεί στην τελείωση τους πρωτοπλάστους. Μετά την πτώση παιδαγωγεί τον περιούσιο λαό του Θεού, συνεργώντας στις ποικίλες θεοσημείες και θεοφάνειες του άσαρκου Λόγου. Συνεργεί και συμπαρίσταται διαρκώς στο ίδιο το γεγονός του Χριστού από τη γέννηση ως την Ανάληψη. Με την ιδιαίτερη αποστολή του κατά την Πεντηκοστή «όλον συγκροτεί τον θεσμόν της Εκκλησίας» (Εσπερινός της Πεντηκοστής). Με την επιφοίτηση του Αγίου Πνεύματος η Εκκλησία συγκροτείται στην ιστορία ως κοινότητα του Σώματος του Χριστού, η οποία εγγράφεται και υφίσταται ως αποτέλεσμα του σωτηριώδους έργου του Χριστού. Η Πεντηκοστή δεν σηματοδοτεί επ' ουδενί μία νέα και ανεξάρτητη οικονομία του Πνεύματος, αλλά αποτελεί την ενεργοποίηση και μετάδοση των συνεπειών της οικονομίας του Χριστού στην υπόλοιπη ανθρωπότητα και στην κτίση ολόκληρη, διαμέσου της οικοδομής και διοργάνωσης του Σώματος της Εκκλησίας.

Η Εκκλησία, η οποία προέρχεται από το προαιώνιο σχέδιο του Θεού για τη σωτηρία του κόσμου, συγκροτείται και υπάρχει στην ιστορία με την έλευση του Αγίου Πνεύματος κατά την Πεντηκοστή. Η διαρκής και μόνιμη παρουσία του Παρακλήτου καθιστά την εκκλησιαστική κοινότητα έναν οργανισμό που ζει και αναπτύσσεται με τη χάρη του Χριστού. Κάθε τι που συνέβη στον Χριστό, διά του Αγίου Πνεύματος διέρχεται χαρισματικά στο Σώμα του, που είναι η Εκκλησία. Ενσωματώνει τα μέλη του Σώματος στον Χριστό και καθιστά προσωπική την εμπειρία της κατά χάριν θεώσεως. Η παρουσία και η δράση του Παρακλήτου είναι η κληρονομία και η δωρεά του Χριστού στην Εκκλησία. Το Άγιο Πνεύμα συγκροτεί το Σώμα του Χριστού, κάνει τον Χριστό *περιληπτική προσωπικότητα* που ενσωματώνει τους πολλούς στο ένα Σώμα του. Συνάμα, η κοινότητα των πιστών δια του Αγίου Πνεύματος δεν είναι μία οποιαδήποτε κοινότητα ή ένας οποιοσδήποτε θεσμός της ιστορίας, αλλά γίνεται μία κατεξοχήν εσχολογική κοινότητα με κεφαλή τον Χριστό, δηλαδή συγκροτείται ως Εκκλησία.

Στη ζωή και πορεία της Εκκλησίας στην ιστορία ο Χριστός και το Πνεύμα είναι αμοιβαίως οι συντελεστές της αυθεντίας και της ελευθερίας, της ενότητας και της ποικιλίας. Ο θεσμός της Εκκλησίας δεν καθλώνεται στο παρελθόν της ιστορίας, δεν εκφράζεται μονοσήμαντα μέσα από δεδομένα πολιτισμικά σχήματα, αλλά οφείλει διαρκώς να ανανεώνεται, να εμπνέεται και να ενσαρκώνει το μυστήριο του Χριστού σε κάθε εποχή και σε κάθε πολιτισμό. Η εν Χριστώ ένωση των πιστών στο Σώμα της Εκκλησίας βιώνεται και εκφράζεται δια του Αγίου Πνεύματος και, αντίστοιχα, η εμπειρία του Παρακλήτου οδηγεί και συντελεί στην

ενσωμάτωση στο χριστολογικό μυστήριο. Στο πλαίσιο της συνθετικής αυτής θεώρησης το πρόβλημα της προτεραιότητας μεταξύ χριστολογίας και πνευματολογίας υπερβαίνεται πλήρως. Η βιβλική, λειτουργική και πατερική Παράδοση μαρτυρεί ότι η σχέση χριστολογίας και πνευματολογίας τόσο στην οικονομία της σωτηρίας όσο και στη ζωή της Εκκλησίας δεν είναι παρά μία σχέση ασύγχυτης αμοιβαιότητας και άρρηκτης συνοχής, που θεμελιώνεται στο μυστήριο της Αγίας Τριάδος. Για την ορθόδοξη αντίληψη, λοιπόν, το ζήτημα δεν τίθεται απλώς μεταξύ ενός χριστομονισμού ή ενός πνευματομονισμού στη θεώρηση της εκκλησιολογίας, αλλά μεταξύ μιας τριαδολογικής βάσης, όπου τα πάντα ενεργούνται και ερμηνεύονται με την *ευδοκία* του Πατρός, την *αυτουργία* του Υιού και τη *συνέργια* του Αγίου Πνεύματος, αφενός, και μεταξύ ενός χριστομονισμού ή πνευματομονισμού, αφετέρου. Διά του Πνεύματος η χριστολογία γίνεται μια μεθεκτική και εμπειρική πραγματικότητα. Δίχως τον πνευματολογικό της προσδιορισμό καταντά απλώς πρότυπο μιας τυπικής ευσέβειας χωρίς εσχατολογική προοπτική, ψυχρό αντικείμενο των ακαδημαϊκών εγχειριδίων.

Το Άγιο Πνεύμα στη λειτουργική και μυστηριακή ζωή της Εκκλησίας: «Όλον συγκροτεῖ τὸν θεσμόν τῆς Ἐκκλησίας» (Εσπερινός της Πεντηκοστής)

Όπως ακριβώς το γεγονός του Χριστού καθαυτό πραγματοποιήθηκε «εκ Πνεύματος Αγίου», έτσι και ο απαρτισμός και η συγκρότηση των μελών του Σώματός του πραγματοποιείται δια του Αγίου Πνεύματος. Η μεριστή χάρη του Παρακλήτου καθιστά τον ένα Χριστό κατά χάρη πολλαπλό, αφού προσλαμβάνει και ενσωματώνει μυστηριακά στο σώμα του τους πολλούς. Προσλαμβάνοντας την ανθρώπινη σάρκα, ο Χριστός ανταπέδωσε τη χάρη του Αγίου Πνεύματος. Σε αυτή τη διαλεκτική εν Χριστώ σχέση κτιστού και ακτίστου θεμελιώνει η πατερική θεολογία τη σημασία, το περιεχόμενο και τη λειτουργία των μυστηρίων της Εκκλησίας. Δια της χάριτος του Πνεύματος, τα μυστήρια της Εκκλησίας αισθητοποιούν και φανερώνουν την παρουσία του θεανθρώπινου σώματος του Χριστού. Ό,τι συνέβη στον Χριστό, τώρα μεταδίδεται μυστηριακά και στις πολλές και ιδιαίτερες ανθρώπινες υποστάσεις. Ο ένας Χριστός ενώνεται, αγιάζει και θεώνει καθέναν προσωπικά κατά το μέτρο της ασκητικής του ετοιμασίας και υποδοχής της χάριτος. Η ευχαριστιακή κοινωνία στο Σώμα του Χριστού απεργάζεται τη θεία υιοθεσία και την πνευματική αναγέννηση των ιδιαίτερων ανθρώπινων υπάρξεων, ώστε οι πιστοί να είναι «ἐν σῶμα καὶ ἐν Πνεῦμα» (Εφ. 4,4) με τον Θεάνθρωπο. Ο Χριστός επανέρχεται δια του Πνεύματος στην Εκκλησία και είναι παρών μυστηριακά ως «ὁ Ἄμνός τοῦ Θεοῦ, ὁ μελιζόμενος καὶ μὴ διαιρούμενος, ὁ πάντοτε ἐσθιόμενος καὶ μηδέποτε δαπανώμενος, ἀλλὰ τοὺς μετέχοντας ἀγιάζων» (Θεία Λειτουργία Ιω. Χρυσοστόμου). Για αυτόν τον λόγο, άλλωστε, ο Χριστός εἶπε «συμφέρει ὑμῖν ἵνα ἐγὼ ἀπέλθω. ἐὰν γὰρ ἐγὼ μὴ ἀπέλθω, ὁ παράκλητος οὐκ ἐλεύσεται πρὸς ὑμᾶς· ἐὰν δὲ πορευθῶ, πέμψω αὐτὸν πρὸς ὑμᾶς» (Ιω. 16,7) και συνάμα τους διαβεβαίωσε ότι «καὶ ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἶμι πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος» (Ματθ. 28,20).

Αν η ενανθρώπιση κατέδειξε τον Χριστό *Πνευματοφόρο*, το έργο του Αγίου Πνεύματος στην Εκκλησία δεν συνίσταται στην αποκάλυψη του ιδιαίτερου προσώπου του, αλλά στη διηλεκτική φανέρωση του Χριστού. Η αποστολή του Πνεύματος στον κόσμο, ενώ διαδέχεται εκείνη του Υιού, εντούτοις δεν είναι ταυτόσημη. Ο «άλλος Παράκλητος» μετά την ανάληψη δεν επαναλαμβάνει ακριβώς το έργο του ενανθρωπήσαντος. Δεν χρειάζεται άλλωστε. Η ασώματη παρουσία και δράση του, όμως, ενεργοποιεί και κατευθύνει τον δυναμισμό της οικονομίας του Χριστού προς την υπόλοιπη ανθρωπότητα, φέρνει σε προσωπική κοινωνία και ενσωματώνει τους ανθρώπους στη θεωμένη ανθρωπότητα του Χριστού. Η εικόνα και η

πραγματικότητα της Εκκλησίας ως Σώματος του Χριστού είναι έργο στο οποίο συμβάλλει καίρια το Άγιο Πνεύμα. Ο ένας Χριστός δια του Αγίου Πνεύματος πληθαίνει κατά κάποιο τρόπο περιλαμβάνοντας πολλούς χριστοειδείς. Το αρχέγονο πρόβλημα της διαλεκτικής του ενός και των πολλών βρίσκει την οριστική του λύση δια της υπερβατικής ενέργειας του Αγίου Πνεύματος, το οποίο αίρει τους περιορισμούς του κτιστού, οδηγεί και ενώνει με τον Χριστό. Εξάπαντος, το αίτημα της συναγωγής των διεστώτων, της πολλαπλότητας και της διαίρεσης των όντων, θα παραμένει αναπάντητο όσο το κτιστό δεν μεταλαμβάνει στην άκτιστη ζωή του Θεού. Ο άλλος Παράκλητος αποκαλύπτεται στην Εκκλησία ως ο τελεσιουργός της θείας αγάπης και κοινωνίας, που κάνει τα λογικά όντα να υπερβούν τους φυσικούς περιορισμούς τους, δίχως να απωλέσουν τη φυσική και προσωπική τους ετερότητα, και να ενωθούν μεταξύ τους και με τον Χριστό. Καμία ενδοκοσμική σχέση δεν μπορεί να συγκριθεί με τη φιλόνητη αγάπη του Θεού, όπως την αποκαλύπτει το μυστήριο της κένωσης του Υιού. Καρπός αυτής της θείας αγάπης είναι η κοινωνία και ο αγιασμός του Πνεύματος, ώστε «ὁ δὲ κολλώμενος τῷ Κυρίῳ ἐν πνευμᾷ ἐστὶ» (Α Κορ. 6,17). Μετά την οικονομία του Χριστού το Πνεύμα πνέει στην Εκκλησία χαρίζοντας τον αγιασμό της ζωής. Επειδή, όμως, σκοπός της αγιαστικής του ενέργειας είναι η οικοδομή του Σώματος της Εκκλησίας, ο αγιασμός του Παρακλήτου από την Πεντηκοστή και ύστερα δεν αφορά απλώς σε μεμονωμένα άτομα, όπως συνέβη στην Παλαιά Διαθήκη, αλλά στην πληρότητα και καθολικότητα του Σώματος. Ο αγιασμός πραγματοποιεί την κοινωνία των μελών με την κεφαλή του Σώματος και μεταξύ τους και, αμοιβαίως, η ύπαρξη κοινωνίας φανερώνει τον αγιασμό του Πνεύματος. Η κάθοδος του Πνεύματος στην Πεντηκοστή έγινε η απαρχή μιας αδιάκοπης σειράς επιφοιτήσεων, που ενεργοποιούν και μεταδίδουν μυστικά το μοναδικό γεγονός του Χριστού μέσα στην κοινότητα της Εκκλησίας. Με το βάπτισμα και τη Θεία Ευχαριστία το Άγιο Πνεύμα αποβαίνει ο άμεσος συντελεστής της ενσωμάτωσης καθεμιάς ιδιαίτερης ανθρώπινης ύπαρξης στην κοινωνία του μοναδικού Σώματος του Χριστού. Αλλά αν το Άγιο Πνεύμα καθοδηγεί τα διασκορπισμένα μέρη της ανθρωπότητας προς την ενότητα του Σώματος, κεφαλή της Εκκλησίας είναι ο ίδιος ο Χριστός ως Θεάνθρωπος. Η ζωή του Χριστού είναι η ίδια η ζωή του Πνεύματος, που αναπαύεται μέσα του και τώρα δια της ευχαριστιακής επικλήσεως μεταβάλλει τον οίνο και τον άρτο σε σώμα και σε αίμα Χριστού και μεταδίδεται ενοποιώντας διαρκώς όλα τα μέλη του Σώματός του. Έτσι, ο Χριστός ως κεφαλή όχι μόνο δεν τίθεται υπεράνω ή εκτός της Εκκλησίας, αλλά συνιστά ως Θεάνθρωπος την ίδια την υπόστασή της.

Ανάμεσα στον Θεό και στον άνθρωπο, ανάμεσα στον Χριστό και στην Εκκλησία, η επίκληση του Αγίου Πνεύματος συνιστά τη μοναδική δίοδο επικοινωνίας και σχέσης. Το Άγιο Πνεύμα είναι η μυστική ζωή της Εκκλησίας, η εν Χριστώ ζωή, που βιώνεται εμπειρικά στα μυστήρια της Εκκλησίας, ιδιαίτερος στο βάπτισμα και στην Ευχαριστία αλλά κατ' επέκταση και στη λειτουργική και ασκητική διάσταση της εκκλησιαστικής ζωής. Το Άγιο Πνεύμα φανερώνεται ως ο κατεξοχήν εσχατολογικός παράγοντας, ο οποίος διαρκώς αναπροσανατολίζει την πορεία της Εκκλησίας προς τη Βασιλεία. Υπερβαίνοντας τους περιορισμούς του χώρου και του χρόνου, ενοποιεί το παρελθόν και το παρόν με τα έσχατα και εισάγει ήδη από τώρα την Εκκλησία στο ανέσπερο δείπνο της Βασιλείας. Στον λειτουργικό της χρόνο, στην ατελεύτητη Ευχαριστία της, η Εκκλησία ζει την αγαπητική ενότητα και κοινωνία της Αγίας Τριάδος. Σε κάθε Θεία Ευχαριστία, η Εκκλησία βιώνει την τριαδική οικονομία της σωτηρίας και εισάγεται σε μια νέα εμπειρία, καθώς προγεύεται ήδη τη μέλλουσα Βασιλεία του Πατρός και του Υιού και του Αγίου Πνεύματος.

Η πρόγευση της Βασιλείας ως έργο του Αγίου Πνεύματος

Το Άγιο Πνεύμα ως φορέας και χορηγός της άκτιστης ζωής του Τριαδικού Θεού προς την κτίση είναι ο κατεξοχήν εσχατολογικός παράγοντας στην οικονομία της σωτηρίας αλλά και στη ζωή της Εκκλησίας. Όταν πνέει το Άγιο Πνεύμα, τα έσχατα διεισδύουν στην ιστορία. Με την Πεντηκοστή και τη συγκρότηση της Εκκλησίας ανοίγει η προοπτική της Βασιλείας. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο Πέτρος στο κήρυγμα του κατά την Πεντηκοστή αναφέρεται στις υποσχέσεις του Θεού στην Παλαιά Διαθήκη, οι οποίες τώρα εκπληρώνονται: «καὶ ἔσται ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις, λέγει ὁ Θεός, ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα» (Πραξ. 2,17). Πρόκειται ασφαλώς για την εν Χριστῷ ανακαίνιση της κτιστής ύπαρξης, η οποία επανασυνδέεται με τη χάρη του Αγίου Πνεύματος, η οποία πλέον ρέει άφθονα στη ζωή της Εκκλησίας και δεν δρα μεμονωμένα, όπως συνέβη πριν την ενανθρώπιση.

Το Άγιο Πνεύμα φέρνει τα έσχατα στην ιστορία. Το έργο του άρχισε ήδη από τις θεοφάνειες της Παλαιάς Διαθήκης και ενέπνευσε το μεσσιανικό κήρυγμα των προφητών. Το ίδιο το χριστολογικό γεγονός πραγματοποιήθηκε με τη συνέργια και αδιάκοπη συμπαράσταση του Πνεύματος. Μετά το πέρας της οικονομίας, το Πνεύμα είναι η κληρονομία του Χριστού στην ανθρωπότητα. Η Εκκλησία ως Σώμα του Χριστού συγκροτείται δια του Πνεύματος. Η πρόγευση της Βασιλείας, όπως βιώνεται στη μυστηριακή ζωή της Εκκλησίας είναι έργο επίσης του Αγίου Πνεύματος. Όλα τα χαρίσματα και όλες οι δωρεές με τις οποίες οικοδομείται το Σώμα του Χριστού απορρέουν από το Άγιο Πνεύμα. Το Άγιο Πνεύμα οδηγεί και κατευθύνει την Εκκλησία διαρκώς προς τα έσχατα. Δια των μυστηρίων το Άγιο Πνεύμα μεταφέρει την εμπειρία της Βασιλείας μέσα στην ιστορία. Αλλά μια τέτοια εμπειρία δεν είναι παρά μία πρόγευση, ένας αρραβώνας και μία πρόληψη των εσχάτων. Η Εκκλησία ζει αυτή την κατάσταση που προκαλεί το Άγιο Πνεύμα ως ένα οριακό μεταίχιμο, ως ήδη και όχι ακόμη. Ζώντας αυτή την εσχατολογική εμπειρία, τίποτε δεν είναι στατικό και ενθαδικό, τίποτε δεν είναι αυτάρκες και κλειστό, αλλά όλα διανοίγονται και προσανατολίζονται με έντονο μάλιστα τρόπο στην προσδοκία της οριστικής έλευσης της Βασιλείας.

Η διαρκής και μόνιμη παρουσία του Παρακλήτου καθιστά την εκκλησιαστική κοινότητα μέσα στην κτίση και την ιστορία έναν οργανισμό που ζει και αναπτύσσεται με τη χάρη του Χριστού. Κάθε τι που συνέβη στον Χριστό, διέρχεται χαρισματικά στην Εκκλησία διά του Αγίου Πνεύματος. Το Άγιο Πνεύμα ενσωματώνει τα μέλη του Σώματος του Χριστού και καθιστά προσωπική την εμπειρία της θεώσεως. Όταν ενεργεί το Πνεύμα το Άγιον, τότε τα έσχατα εισβάλλουν στην ιστορία. Δίχως το Άγιο Πνεύμα η χριστολογία μοιάζει να είναι περισσότερο μια ιστορική πραγματικότητα ή ένας θεσμός του παρελθόντος και όχι μια εσχατολογική εμπειρία, η οποία έρχεται από το μέλλον της Βασιλείας. Η Εκκλησία ζει και προγεύεται την εμπειρία αυτή της Βασιλείας στη μυστηριακή ζωή της κατεξοχήν. Τα μυστήρια είναι *πνευματολογικά γεγονότα*, τα οποία παροντοποιούν μέχρις αισθήσεως την παρουσία του Χριστού με τη χάρη του Αγίου Πνεύματος. Τα γεγονότα αυτά είναι και ονομάζονται *μυστήρια* όχι γιατί ενέχουν απλώς έναν κρυφό και μυστηριώδη ή εξωτικό και απόκοσμο χαρακτήρα, αλλά διότι εισάγουν σε μία εμπειρία που υπερβαίνει τον παρόντα κόσμο. Γι' αυτό και η επίκληση του Αγίου Πνεύματος κατά την τέλεση της Θείας Ευχαριστίας συνιστά το πλέον κορυφαίο γεγονός της δράσης και επενέργειας του Παρακλήτου στη μεταβολή των τιμών δώρων και εν γένει στη μυστηριακή ζωή της Εκκλησίας. Η πατερική θεολογία ερμήνευσε την πνευματολογική αυτή διάσταση των μυστηρίων, συνθέτοντας τη βιβλική αποκαλυπτική με την οντολογία της εικόνας ως πρόληψης και αναφοράς όχι στην παρούσα κατάσταση, αλλά σε μία πραγματικότητα που ριζώνει στο μέλλον της Βασιλείας. Στους αντίποδες της

αρχαιοελληνικής νοοτροπίας, που και αυτή θεωρεί την αλήθεια ως όραση, η οποία προέρχεται όμως από την ανάμνηση της αρχικής τελειότητας των όντων στην προϋπάρξασα κατάστασή τους, η βιβλική και πατερική σημασία της *εικόνας* αφορά στη θεατική δύναμη του Πνεύματος, το οποίο διανοίγει την ανθρώπινη ύπαρξη στη μέθεξη του μέλλοντος αιώνας, όπου κυριαρχεί το εσχατολογικό γεγονός του Χριστού. Έτσι, τα ευχαριστιακά δρώμενα της σύναξης μέσα στο παρόν της ιστορίας αποβαίνουν δια του Πνεύματος *εικόνες* των αληθών του μέλλοντος. Αίτιο και αρχέτυπο της ευχαριστιακής εξεικόνισης δεν είναι ένα γεγονός που προηγείται στο παρελθόν αλλά που έρχεται από το μέλλον. Γι' αυτό ακριβώς η Θεία Ευχαριστία, εικονίζοντας τη Βασιλεία, συνιστά ανάμνηση και «τῆς δευτέρας καὶ ἔνδοξου πάλιν παρουσίας» (Θ. Λειτουργία Ιω. Χρυσοστόμου) ως αποκαλυπτική κατά πρόληψη μετοχή.

Στην Εκκλησία η Θεία Ευχαριστία εικονίζει κατ' εξοχήν την εσχατολογική σύναξη του διασκορπισμένου λαού του Θεού και κατ' επέκταση σύμπαντος του κόσμου. Κέντρο της συνάξεως είναι ο Χριστός που ενώνει τους πολλούς στο Πρόσωπό του. Ο προεστώς επίσκοπος της Ευχαριστίας «εἰς τύπον καὶ τόπον Χριστοῦ» εικονίζει την εσχατολογική παρουσία του Χριστού. Όπως ο Χριστός θα περιστοιχίζεται από τους Αποστόλους, ο επίσκοπος περιβάλλεται από το πρεσβυτέριο, ενώ οι διάκονοι συνδέουν λειτουργικά τον λαό με τον προεστώτα της συνάξεως. Σύμφωνα με την αντίληψη της αρχαίας Εκκλησίας, η κεντρική θέση του επισκόπου στη δομή της Εκκλησίας δεν προέρχεται μόνο από το γεγονός ότι είναι διάδοχος των Αποστόλων, αλλά κυρίως και κατεξοχήν διότι εικονίζει την παρουσία του Χριστού στην Ευχαριστία. Η αποστολική διαδοχή δεν αφορά κάποια νομική μεταβίβαση δικαιωμάτων και εξουσιών. Ούτε βέβαια ο Χριστός μεταβίβασε την προσωπική του ιδιότητα ως κεφαλή του Σώματος της Εκκλησίας στους Αποστόλους. Κάτι τέτοιο θα σήμαινε την απουσία του μόνου αρχιερέως από την Εκκλησία. Η ιερωσύνη στην ευχαριστιακή και εσχατολογική της θεμελίωση δεν είναι κληρονομική υπόθεση τυπικής διαδοχής αλλά ένα πνευματολογικό γεγονός. Πρόκειται για την μετάδοση ενός ειδικού χαρίσματος από τον ίδιο τον Χριστό, που είναι παρών στην Εκκλησία διά του Αγίου Πνεύματος έως της συντελείας του αιώνας. Η ιερωσύνη ως εκστατική και αναφορική πραγματικότητα συνιστά το μυσταγωγικό λειτούργημα της ενσωμάτωσης των πολλών στον ένα Χριστό. Στην προοπτική αυτή οποιαδήποτε αντίθεση μεταξύ λαϊκών και κληρικών, πνεύματος και ιεραρχίας, χαρίσματος και θεσμού είναι αδιανόητη. Η κοινωνία του Αγίου Πνεύματος παρακινεί και πραγματοποιεί ελεύθερα κάθε φορά την σύναξη επί το αυτό. Δίχως αυτήν την ελευθερία η Εκκλησία δεν μπορεί να λειτουργήσει ως θεσμός.

Πέρα από τη δομική αυτή εξεικόνιση των εσχάτων στην Ευχαριστία της Εκκλησίας, υπάρχει και πλήθος άλλων εικονολογικών στοιχείων που εξυφαίνουν το εσχατολογικό της περιεχόμενο. Η βαπτισματική εικόνα της συνταφής και συνανάστασης με τον Χριστό και η ασκητική εμπειρία συνιστούν προϋπόθεση για την ευχαριστιακή κοινωνία. Μέσα από τις εισόδους και τις κινήσεις κλήρου και λαού στην τέλεση της Ευχαριστίας εξεικονίζεται δραματουργικά όλη η πορεία της επί γης οικονομίας του Χριστού μέχρι τα έσχατα της Βασιλείας. Ο πανηγυρικός και αναστάσιμος χαρακτήρας, ο χρόνος και η Κυριακή ημέρα τελέσεώς της, η όλη συμβολική εικονολογία της λατρείας, μέσα από την αρχιτεκτονική του ναού, τη ζωγραφική, την αμφίεση των κληρικών, τον λειτουργικό διάκοσμο και την υμνολογία, μαρτυρούν τον μόνιμο και σταθερό εσχατολογικό προσανατολισμό της Θείας Ευχαριστίας.

Το Άγιο Πνεύμα στη ζωή των πιστών

Το Άγιο Πνεύμα στην εν Χριστώ ζωή των πιστών

Το Άγιο Πνεύμα έχει καίριο ρόλο στην ανθρωπολογία της εν Χριστώ καινής κτίσεως. Η εν Χριστώ ζωή είναι «παίδευμα», είναι ιδιάζον έργο του Παρακλήτου Πνεύματος, που παρακινεί και ενδυναμώνει διακριτικά την ελευθερία του ανθρώπου να κοινωνήσει με τον Χριστό, να αποκτήσει την εν Χριστώ ζωή. Δια του Πνεύματος πραγματοποιείται η ενχρίστωση των ανθρώπων ως εν Χριστώ υιοθεσία. Εν τω προσώπω Ιησού Χριστού, ο άνθρωπος γίνεται υιός του Θεού κατά χάριν και διαλέγεται πρόσωπον προς πρόσωπον με τον Θεό Πατέρα. Η παρουσία και χάρη του Αγίου Πνεύματος στο βάθος της ύπαρξης του, παρακινεί τον άνθρωπο να απευθύνεται απευθείας και προσωπικά στον Πατέρα. Περί αυτής της δυνατότητας έκανε λόγο ο Χριστός στους μαθητές του, υποδεικνύοντας πώς να προσεύχονται προς τον Θεό και Πατέρα, πέρα από τους τύπους της τυπικής ευσέβειας. Το «Πάτερ ήμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς» (Ματθ. 6,5-13) και το Άγιο Πνεύμα που ικανώνει τον άνθρωπο να κράζει με αλάλητους στεναγμούς εντός του «ἄββᾶ ὁ πατήρ» (Ρωμ. 8,15), φανερώνει πλέον το υπαρξιακό βάθος της εν Χριστώ υιοθεσίας του από τον Θεό και Πατέρα. Τέτοια είναι η σχέση του εν Χριστώ ανθρώπου με το Άγιο Πνεύμα ώστε και μετά τον βιολογικό θάνατο, το Πνεύμα διακρατεί την ανθρώπινη υπόσταση ενόψει της ανάστασης των σωματίων.

Η κοινωνία του Αγίου Πνεύματος φανερώνει τη χάρη του Χριστού, ο οποίος κατάργησε το «μεσότειχον» του φραγμού μεταξύ Θεού και ανθρώπου. Η χάρη αυτή μεταδίδεται με τα μυστήρια της Εκκλησίας, τα οποία έχουν ως βάση και αφετηρία την έλευση του Πνεύματος στην Πεντηκοστή. Η εν Χριστώ ζωή ξεκινά με το βάπτισμα και το χρίσμα, ενώ τρέφεται και αναπτύσσεται διαρκώς με τη Θεία Ευχαριστία. Όλοι οι άγιοι με τον τρόπο αυτό, δηλαδή με τη μυστηριακή έλευση του Παρακλήτου οδηγήθηκαν στην τελείωση της εν Χριστώ ζωής. Οι Πατέρες συχνά επισημαίνουν ότι θα ήταν ανώφελη κάθε μυστηριακή πράξη και τελετή της Εκκλησίας, αν δεν μετέδιδε τη χάρη του Αγίου Πνεύματος. Όπως το σώμα του Χριστού *συνίσταται εκ Πνεύματος Αγίου*, έτσι και το έργο του Παρακλήτου στην Εκκλησία υπήρξε συνέπεια της ενσάρκωσης. Ο Χριστός, όμως, δεν έστειλε το Πνεύμα και έπειτα εγκατέλειψε την Εκκλησία. *Το έστειλε ακριβώς για να μένει ο ίδιος μαζί μας για πάντα, μέχρι τέλους.* Το Πνεύμα, λοιπόν, τελεσιουργεί τα μυστήρια. Ο Παράκλητος ενεργεί αόρατα, γιατί δεν σαρκώθηκε όπως ο Χριστός, ο οποίος και βλέπεται και γίνεται αισθητός με τα μυστήρια. Στη Θεία Ευχαριστία γίνεται ενεργός ο νόμος του Πνεύματος και η ζωή της αυτονομημένης και νεκρούμενης ύπαρξης δεν υφίσταται. Το Άγιο Πνεύμα, δηλαδή, ελευθερώνει τον άνθρωπο από τα δεσμά της ιστορίας, από τα δεσμά της βιολογικής του ύπαρξης και τον αναγεννά εν Χριστώ σε μία νέα ύπαρξη. Στην Ευχαριστία δεν λαμβάνονται τα δώρα απλώς του Πνεύματος, αλλά τα δώρα αυτά είναι ο ίδιος ο Χριστός. Το βάπτισμα είναι απαραίτητο γιατί λαμβάνεται η χάρη του Πνεύματος *στο όνομα του Χριστού* και συνιστά προϋπόθεση για τη συμμετοχή στην Ευχαριστία. Έργο του μυστηρίου του χρίσματος είναι η ενεργητική μετάδοση των χαρισμάτων του Πνεύματος. Με το Άγιο Πνεύμα ο Χριστός επιστρέφει εκ νέου στην Εκκλησία. Τα χαρίσματα του Πνεύματος καθιστούν παρόντα τον Χριστό «μέχρις αισθήσεως». Όπως μετά την ανάληψη του Χριστού η Εκκλησία δέχθηκε το Πνεύμα, έτσι με την αποδοχή των τιμίων δώρων και τον αγιασμό τους στο υπερουράνιο θυσιαστήριο της Βασιλείας, αντικαταπέμπεται στην ευχαριστιακή σύναξη η χάρη του Αγίου Πνεύματος. Το Πνεύμα χρίει και θεώνει στα μυστήρια με *τις δωρεές* τις οποίες παρέχει εν Χριστώ. Όλη η πίστη, η λατρεία και η ζωή της Εκκλησίας οικοδομείται από το Πνεύμα. Η αναδημιουργία της θείας υιοθεσίας

και της θέωσης αποτελεί ζωοποίηση και κοινωνία του Αγίου Πνεύματος. Οι βιβλικές εικόνες παριστάνουν το Πνεύμα ως νεφέλη που συγκεντρώνει τους ανθρώπους και περιβάλλει τον Χριστό, ο οποίος κατέρχεται στη γη κατά την έσχατη ημέρα. Κάθε εσχατολογική θέα και θεωρία στην εν Χριστώ ζωή των ανθρώπων ενέχει πνευματολογική υπόσταση και αποτελεί αποκαλυπτική εμπειρία των μελλόντων αγαθών της Βασιλείας. Συνάμα, κάθε εκδήλωση της χάριτος προέρχεται από την καρποφορία και τη δεξίωση της χάριτος, η οποία λαμβάνεται στα μυστήρια της Εκκλησίας.

Η εν Χριστώ ζωοποίηση του ανθρώπου συνιστά τη θεμελιακή λειτουργία του Αγίου Πνεύματος. Ο Θεός είναι για τον άνθρωπο Πνεύμα και χορηγός ζωής: «οὐκ ἔστιν ὁ Θεὸς Θεὸς νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων» (Ματθ. 22,32). Το ὄραμα της εκ νεκρῶν ἀνάστασης του ἀνθρώπου ἤδη ἀπὸ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη σχετίζεται με τὴ δράση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος: «ἰδοὺ ἐγὼ φέρω ἐφ' ὑμᾶς πνεῦμα ζωῆς» (Ιεζ. 37,5). Μετὰ τὴν ἐπιφοίτηση τοῦ Πνεύματος, ἡ ἐν Χριστῷ ζωή πραγματώνεται στα μυστήρια τῆς Εκκλησίας ὡς δῶρο καὶ ὡς χάρισμα. Ἡ ἀνθρώπινη συνεργία δὲν συνιστᾶ ἀπαραίτητο ὄρο παρά στο μέτρο που φυλάσσει τὴ χάρη, γεγονός που ἐπισημαίνει τὴ συμμετοχὴ τῆς ἀνθρώπινης ἐλευθερίας ἐν Χριστῷ ζωῇ. Ἐτσι ἡ ἀσκηση καὶ ἡ πνευματικὴ ζωή δὲν ἀυτονομούνται ἀλλὰ ἀποτελοῦν ἐνεργεῖς πραγματικότητες τῶν μυστηρίων. Ἡ ἐν Χριστῷ ζωή ἐκδηλώνεται ὡς ποικιλία τῶν χαρισμάτων. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν ἀπαιτεῖ ἐξωτερικὴ ὁμοιομορφία. Ἡ ἀσκηση τῶν λαϊκῶν γιὰ παράδειγμα δὲν χρειάζεται νὰ εἶναι ἴδια με τὴν ἀσκηση τῶν μοναχῶν. Παρόλα αὐτὰ, ὑπάρχει ἐνότητα μετὰξὺ ἐκκλησιαστικῆς καὶ χαρισματικῆς ζωῆς. Ὅτι ἀφορᾶ ὅλους ἀνεξαιρέτα, εἶναι ἡ ρύθμιση τῆς προσωπικῆς ζωῆς τοὺς σύμφωνα με τὴ θέληση τοῦ Χριστοῦ. Ἡ βαπτισματικὴ ὑπόσχεση τοῦ πιστοῦ γιὰ ἀσκηση εἶναι συνυφασμένη με τὴ συμμετοχὴ στα μυστήρια τῆς Εκκλησίας. Ἡ ἀσκηση τῆς ἀρετῆς ἀποσκοπεῖ στο νὰ κοινωνήσῃ ὁ ἀνθρώπος ἐλευθέρᾳ με τὴ θέλησή με τὴ γνώμη τοῦ Χριστοῦ. Ἡ ἀσκητικὴ παράδοση ὑπενθυμίζει ὅτι χρειάζεται νὰ ἐπιδεικνύουμε ἀδιάκοπη καὶ δια βίου σπουδὴ με τὴ συνεχὴ μνήμη τοῦ Χριστοῦ. Ἡ ἀσκηση τῶν λογισμῶν γιὰ παράδειγμα συνιστᾶ διάβαση ἐν μακαρίᾳ ζωῇ. Ἡ περίφημη ἀδιάλειπτη προσευχὴ γιὰ τὴν ὁποία κάνει λόγο ὁ Ἀπόστολος Παῦλος (Α΄Θεσ. 5,17) δὲν εἶναι κάποια ἀυτονομημένη λειτουργία τῶν ἐκλεκτῶν, τῶν ἀσκητῶν ἢ τῶν ἡσυχαστῶν, ἀλλὰ συνέπεια καὶ καρπὸς τῆς χάριτος τῶν μυστηρίων. Ἡ ὁποία ἀρετὴ, θέα καὶ «θεωρία» τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς δὲν εἶναι ἀυτοσκοπός. Συνεπῶς, *μυστηριακό* εἶναι τὸ ὑπόβαθρο τῆς ἀσκησης. Γι' αὐτὸ καὶ ὅλοι ἔχουν ἀνάγκη συνεχούς μετοχῆς ἐν Εὐχαριστίᾳ. Ἐν τέλει, ἡ ἀρετὴ, ὅπως λέγει καὶ ὁ Νικόλαος Καβάσιλας, εἶναι ὁ ἔρωτας γιὰ τὸν Χριστὸ που συνίσταται ἐν φύλαξῃ καὶ καρποφορίᾳ τοῦ πλοῦτου τῆς χάριτος που λαμβάνεται στα μυστήρια. Ὡστόσο, ἡ πλήρης θεωρία εἶναι ἐσχατολογικὴ πραγματικότητα. Τίποτε δὲν εἶναι ἀυτοσκοπός ἐν Χριστῷ ζωῇ παρά δυνατότητα ἀγάπης. Τα πάντα πρέπει νὰ ὀδηγοῦν καὶ νὰ περνοῦν μέσα ἀπὸ τὴν ἀγάπη, δηλαδὴ ἀπὸ τὸν ἴδιον Χριστὸ. Ἐτσι, κάθε ἐντολὴ ὑπάρχει γιὰ τὴν ἀσκηση τῆς θέλησης ἐν ἀγάπῃ. Ὁ ἀγῶνας στεφανώνεται ἀπὸ τὸν ἀθλοθέτη Χριστὸ. Τὸ βραβεῖο εἶναι ἡ εἴσοδος ἐν Βασιλείᾳ.

Κάθε μυστήριο καὶ κάθε ἀσκητικὴ ἐτοιμασία ὀδηγεῖ ἐν Θεῷ Εὐχαριστία. Ἡ Εὐχαριστία ἀναδεικνύεται προϋπόθεση τῆς ἐνεργοποίησης τῶν ἄλλων μυστηρίων. Ἡ τέλεση τοὺς θὰ ἦταν ἀδιανόητη, ἀν δὲν ὀδηγοῦσε στο εὐχαριστιακό δείπνο. Ἀκόμη καὶ τὸ μυστήριο τῆς μετάνοιας, που παρέχει ἀφεση τῶν ἀμαρτιῶν καὶ συνιστᾶ τὸ πέρασ τῶν ἀνθρώπινων προσπαθειῶν, δὲν θὰ ἦταν ἐνεργό χωρὶς τὴν συμμετοχὴ ἐν Εὐχαριστίᾳ. Γιὰ τὸν λόγο αὐτό, ἐνῶ μιὰ φορὰ μονάχα βαπτίζομαστε καὶ χριόμαστε, συμμετέχουμε, ὁμως, πάμπολλες ἐν τράπεζᾳ τῆς Εὐχαριστίας. Ἡ Εὐχαριστία γίνεται ἐνεργός, ἐφόσον οἱ τελοῦμενοι συμμετέχουν

με προετοιμασία και άσκηση. Η ένωση με τον Θεό είναι τέλεια συνάφεια, ενοίκηση και ανάκραση. Δεν πρόκειται, όμως, μόνο για την ανανέωση της ανθρώπινης φύσης, αλλά και για την ανάδειξη, ανανέωση και φανέρωση του ανθρώπινου προσώπου. Γι' αυτό και το μυστήριο της Ευχαριστίας είναι τέλειο κατ' εξοχήν και οδηγεί στην κορυφή όλων των αγαθών, ενώ ταυτόχρονα σημαίνει και το πλήρωμα και τον σκοπό της ανθρώπινης άσκησης και σπουδής. Η τελειότητα, λοιπόν, παρέχεται μόνο από την Ευχαριστία, επειδή ακριβώς η επαναφορά στη ζωή από τον θάνατο της αμαρτίας, η οποία πάντοτε караδοκεί, είναι έργο μονάχα της ευχαριστιακής κοινωνίας.

Τα χαρίσματα του Αγίου Πνεύματος: Ενότητα και ποικιλία

Η ζωή της Εκκλησίας είναι μία διαρκής Πεντηκοστή, μία αδιάκοπη παρουσία και ενέργεια του Παρακλήτου στη μυστηριακή και ασκητική ζωή των μελών της. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο ερμηνεύεται ασφαλώς και η ποικιλία των χαρισμάτων του Αγίου Πνεύματος. Σύμφωνα με τον Απόστολο Παύλο «Διαιρέσεις δὲ χαρισμάτων εἰσὶ, τὸ δὲ αὐτὸ Πνεῦμα» (Α' Κορ. 12,4). Η προσέγγιση αυτή του Παύλου συνδέεται με την όλη εκκλησιολογία του. Η Εκκλησία είναι το σώμα του Χριστού, στο οποίο όλα τα μέλη είναι διαφορετικά και επιτελούν διαφορετικές και αναντικατάστατες λειτουργίες που υπηρετούν την ενότητα και τη ζωή του, όπως ακριβώς συμβαίνει και σε ένα βιολογικό σώμα. Το Σώμα της Εκκλησίας δεν είναι ένα οποιοδήποτε σώμα αλλά το Σώμα του Χριστού. Γι' αυτό και όλα τα μέλη συνιστούν διαφορετικά χαρίσματα, τα οποία όμως συνεχονται από το ίδιο Πνεύμα, γι' αυτό και υπηρετούν την ενότητα του Σώματος του Χριστού. Γι' αυτό και τα πολλά και διαφορετικά χαρίσματα δεν αντιτίθενται αλλά συνυπάρχουν το ένα για χάρη του άλλου· «ὕπὲρ ἀλλήλων μεριμνῶσι τὰ μέλη» Α' Κορ. 12,25) «καὶ εἴτε πάσχει ἓν μέλος, συμπάσχει πάντα τὰ μέλη, εἴτε δοξάζεται ἓν μέλος, συγχαίρει πάντα τὰ μέλη» (Α Κορ. 12,26). Στην πραγματικότητα δεν υπάρχουν μεγάλα ή μικρά χαρίσματα, διότι κάθε χάρισμα, αν και διαφορετικό, διακονεί λειτουργικά την ενότητα και προκοπή του Σώματος. Άλλωστε, το έργο του Αγίου Πνεύματος στην Εκκλησία είναι πάντοτε ενοποιητικό και σε καμία περίπτωση διασπαστικό. Το Σώμα του Χριστού απαρτίζεται από το ένα Σώμα μόνο εφόσον συντηρείται η κοινωνία των μελών προς το ένα Σώμα. Καθένας που λαμβάνει δια του βαπτίσματος την προσωπική δωρεά του Αγίου Πνεύματος καθίσταται μέλος του Σώματος του Χριστού. Μονάχα οι μη βαπτισθέντες δεν είναι σε καμία περίπτωση μέλη Χριστού και κοινωνοί του Αγίου Πνεύματος. Ακόμη και οι λεγόμενοι χαρισματούχοι δεν είναι δυνατό να διαχωρίζονται από το ένα αυτό Σώμα.

Στην Εκκλησία, λοιπόν, δεν είναι δυνατό να υπάρχουν εκλεκτοί, ανώτερες και υποδεέστερες τάξεις των πιστών. Οι πάντες και τα πάντα οφείλουν να οικοδομούν την ενότητα και την κοινωνία του ενός Σώματος του Χριστού. Η εμφάνιση ελιτιστικών πνευματοκρατικών τάσεων οδηγεί συχνά σε σχίσματα και διαιρέσεις. Είναι χαρακτηριστικό ότι όταν αναφύονται ζηλωτικές και πουριτανικές αντιλήψεις, αυτές συχνά υποτιμούν την ιεραρχική δομή και τα μυστήρια του Σώματος της Εκκλησίας. Συνάμα, εκφράζονται διαρκικές αντιλήψεις που απαξιώνουν την ύλη προς όφελος του πνεύματος και διακρίνουν τους πιστούς ανάμεσα σε απλοϊκούς και τέλειους ή χαρισματικούς. Αναπτύσσονται μυστικιστικές τάσεις που σε πρακτικό επίπεδο εκφράζουν μία πόλωση μεταξύ ευχαριστιακής ζωής και ασκητικής καθαρότητας. Το θεραπευτικό στοιχείο της κάθαρσης, η απαλλαγή του κόσμου από το κακό είναι απαραίτητο, δίχως όμως και να συνιστά το έσχατο και τελικό κριτήριο της Εκκλησίας. Ως στάδιο προετοιμασίας στην αγαπητική συνύπαρξη, η άσκηση συνυφίνεται με την ευχαριστιακή εμπειρία. Τελικός προορισμός της Εκκλησίας δεν είναι η απόρριψη της ύλης

και του κόσμου αλλά η ευχαριστιακή μεταμόρφωση της δημιουργίας και η προσαγωγή της στον Θεό.

Η ενότητα αλλά και η ποικιλία στη ζωή της Εκκλησίας προκύπτει από την ορθή σχέση μεταξύ χριστολογίας και πνευματολογίας. Σε μία καθαρά χριστομονιστική προσέγγιση το Άγιο Πνεύμα γίνεται μία δύναμη, την οποία διαχειρίζεται αποκλειστικά ο Χριστός ή ο θεσμικός τοποτηρητής του. Η Εκκλησία δεν δομείται σε σχέση με το έργο του Πνεύματος, αλλά συνιστά ιστορική και δεδομένη προέκταση του Χριστού στη βάση μιας θεσμικής διαδοχής. Στην περίπτωση αυτή η ενότητα εναντιώνεται στην ποικιλία των χαρισμάτων. Οι πάντες και τα πάντα οφείλουν να υποτάσσονται σε μια δεδομένη ιεραρχική ενότητα ως απόλυτη ομοιομορφία. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να αναδύονται πολωτικές αντιθέσεις μεταξύ ενότητας και ποικιλίας, θεσμού και χαρισμάτων, κλήρου και λαού. Σε μία καθαρά πνευματομονιστική προσέγγιση της Εκκλησίας, είναι δυνατό να εμφανίζεται μία πληθώρα ανταγωνισμών και εντάσεων μεταξύ μυστηριακής και ασκητικής ζωής, ιεραρχίας και πνεύματος, κληρικών εν τω κόσμω και μοναχών, και να αναπτύσσονται ελιτιστικές και ατομοκρατικές τάσεις. Η εκκλησιολογία εδώ εκπίπτει σε χαρισματική κοινωνιολογία. Η ασύγχυτη αμοιβαιότητα χριστολογίας και πνευματολογίας, που θεμελιώνεται στο Μυστήριο της Αγίας Τριάδος, δείχνει ότι ο Χριστός και το Πνεύμα είναι αμοιβαίως οι συντελεστές της αυθεντίας και της ελευθερίας, της ενότητας και της ποικιλίας στη ζωή της Εκκλησίας. Η εν Χριστώ ένωση των πιστών στο Σώμα της Εκκλησίας διενεργείται, βιώνεται και εκφράζεται διά του Αγίου Πνεύματος. Αντίστοιχα, η δράση του Πνεύματος συντελεί στην ενσωμάτωση στο χριστολογικό μυστήριο. Η συνθετική αυτή θεώρηση συναρμολογεί την ευχαριστιακή με τη θεραπευτική προσέγγιση της εκκλησιολογίας, προλαμβάνοντας τις παραπάνω εκτροπές και παραμορφώσεις στη ζωή της Εκκλησίας.

Κείμενα

Αριθμ. 11,29:

«καὶ εἶπε Μωυσῆς αὐτῶ· μὴ ζηλοῖς ἐμέ· καὶ τίς δώη πάντα τὸν λαὸν Κυρίου προφήτας, ὅταν δῶ Κύριος τὸ πνεῦμα αὐτοῦ ἐπ’ αὐτούς;»

Ιωήλ 3,1-5:

«Καὶ ἔσται μετὰ ταῦτα καὶ ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα, καὶ προφητεύσουσιν οἱ υἱοὶ ὑμῶν καὶ αἱ θυγατέρες ὑμῶν, καὶ οἱ πρεσβύτεροι ὑμῶν ἐνύπνια ἐνυπνιασθήσονται, καὶ οἱ νεανίσκοι ὑμῶν ὁράσεις ὄψονται· καὶ ἐπὶ τοὺς δούλους μου καὶ ἐπὶ τὰς δούλας μου ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου. καὶ δώσω τέρατα ἐν οὐρανῶ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, αἶμα καὶ πῦρ καὶ ἀτμίδα καπνοῦ· ὁ ἥλιος μεταστραφήσεται εἰς σκότος καὶ ἡ σελήνη εἰς αἶμα πρὶν ἔλθεῖν τὴν ἡμέραν Κυρίου τὴν μεγάλην καὶ ἐπιφανῆ. καὶ ἔσται, πᾶς, ὃς ἂν ἐπικαλέσῃται τὸ ὄνομα Κυρίου, σωθήσεται· ὅτι ἐν τῷ ὄρει Σιών καὶ ἐν Ἱερουσαλήμ ἔσται ἀνασωζόμενος, καθότι εἶπε Κύριος, καὶ εὐαγγελιζόμενοι, οὓς Κύριος προσέκληται.»

Ησ. 2,2-5:

«Ὅτι ἔσται ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις ἐμφανὲς τὸ ὄρος Κυρίου καὶ ὁ οἶκος τοῦ Θεοῦ ἐπ’ ἄκρων τῶν ὀρέων καὶ ὑψωθήσεται ὑπεράνω τῶν βουνῶν· καὶ ἤξουσιν ἐπ’ αὐτὸ πάντα τὰ ἔθνη, καὶ πορεύσονται ἔθνη πολλὰ καὶ ἐροῦσι· δεῦτε καὶ ἀναβῶμεν εἰς τὸ ὄρος Κυρίου καὶ εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ Ἰακώβ, καὶ ἀναγγελεῖ ἡμῖν τὴν ὁδὸν αὐτοῦ, καὶ πορευσόμεθα ἐν αὐτῇ· ἐκ γὰρ Σιών ἐξελεύσεται νόμος καὶ λόγος Κυρίου ἐξ Ἱερουσαλήμ. καὶ κρινεῖ ἀναμέσον τῶν ἐθνῶν καὶ ἐλέγξει λαὸν πολύν, καὶ συγκόψουσι τὰς μαχαίρας αὐτῶν εἰς ἄροτρα καὶ τὰς ζιβύνας αὐτῶν εἰς δρέπανα, καὶ οὐ λήψεται ἔθνος ἐπ’ ἔθνος μάχαιραν, καὶ οὐ μὴ μάθωσιν ἔτι πολεμεῖν. Καὶ νῦν, ὁ οἶκος Ἰακώβ, δεῦτε πορευθῶμεν τῷ φωτὶ Κυρίου.»

Πραξ. 2,14-:

«Σταθείς δὲ Πέτρος σὺν τοῖς ἑνδεκά ἐπῆρε τὴν φωνὴν αὐτοῦ καὶ ἀπεφθέγγετο αὐτοῖς· ἄνδρες Ἰουδαῖοι καὶ οἱ κατοικοῦντες Ἰερουσαλὴμ ἅπαντες, τοῦτο ὑμῖν γνωστὸν ἔστω καὶ ἐνωτίσασθε τὰ ῥήματά μου... ἀλλὰ τοῦτό ἐστι τὸ εἰρημένον διὰ τοῦ προφήτου Ἰωήλ· καὶ ἔσται ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις, λέγει ὁ Θεός, ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα, καὶ προφητεύσουσιν οἱ υἱοὶ ὑμῶν καὶ αἱ θυγατέρες ὑμῶν, καὶ οἱ νεανίσκοι ὑμῶν ὁράσεις ὄψονται καὶ οἱ πρεσβύτεροι ὑμῶν ἐνύπνια ἐνυπνιασθήσονται· καὶ γε ἐπὶ τοὺς δούλους μου καὶ ἐπὶ τὰς δούλας μου ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου, καὶ προφητεύσουσι. καὶ δώσω τέρατα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω καὶ σημεῖα ἐπὶ τῆς γῆς κάτω, αἶμα καὶ πῦρ καὶ ἀτμίδα καπνοῦ· ὁ ἥλιος μεταστραφήσεται εἰς σκότος καὶ ἡ σελήνη εἰς αἶμα πρὶν ἢ ἔλθειν τὴν ἡμέραν Κυρίου τὴν μεγάλην καὶ ἐπιφανῆ. καὶ ἔσται πᾶς ὃς ἂν ἐπικαλέσεται τὸ ὄνομα Κυρίου σωθήσεται».

Πραξ. 2,32-33:

«τοῦτον τὸν Ἰησοῦν ἀνέστησεν ὁ Θεός, οὗ πάντες ἡμεῖς ἐσμεν μάρτυρες. τῇ δεξιᾷ οὖν τοῦ Θεοῦ ὑψωθείς, τὴν τε ἐπαγγελίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος λαβὼν παρὰ τοῦ πατρός, ἐξέχεε τοῦτο ὃ νῦν ὑμεῖς βλέπετε καὶ ἀκούετε».

Πραξ. 10,44-48:

«Ἐτι λαλοῦντος τοῦ Πέτρου τὰ ῥήματα ταῦτα ἐπέπεσε τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐπὶ πάντας τοὺς ἀκούοντας τὸν λόγον. καὶ ἐξέστησαν οἱ ἐκ περιτομῆς πιστοὶ ὅσοι συνῆλθον τῷ Πέτρῳ, ὅτι καὶ ἐπὶ τὰ ἔθνη ἡ δωρεὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐκκέχεται· ἤκουον γὰρ αὐτῶν λαλούντων γλώσσαις καὶ μεγαλυνόντων τὸν Θεόν. τότε ἀπεκρίθη ὁ Πέτρος· μήτι τὸ ὕδωρ κωλύσαι δύναται τις τοῦ μὴ βαπτισθῆναι τούτους, οἵτινες τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἔλαβον καθὼς καὶ ἡμεῖς; προσετάξέ τε αὐτοὺς βαπτισθῆναι ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου.»

Τιτ. 3,5-7:

«οὐκ ἐξ ἔργων τῶν ἐν δικαιοσύνῃ ὧν ἐποιήσαμεν ἡμεῖς, ἀλλὰ κατὰ τὸν αὐτοῦ ἔλεον ἔσωσεν ἡμᾶς διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας καὶ ἀνακαινώσεως Πνεύματος Ἁγίου, οὗ ἐξέχεεν ἐφ' ἡμᾶς πλουσίως διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν, ἵνα δικαιωθέντες τῇ ἐκείνου χάριτι κληρονόμοι γενώμεθα κατ' ἐλπίδα ζωῆς αἰωνίου».

Ρωμ. 5,1-5:

«Δικαιωθέντες οὖν ἐκ πίστεως εἰρήνην ἔχομεν πρὸς τὸν Θεόν διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ τὴν προσαγωγὴν ἐσχήκαμεν τῇ πίστει εἰς τὴν χάριν ταύτην ἐν ἣ ἐστήκαμεν, καὶ καυχώμεθα ἐπ' ἐλπίδι τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ. οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ καυχώμεθα ἐν ταῖς θλίψεσιν, εἰδότες ὅτι ἡ θλίψις ὑπομονὴν κατεργάζεται, ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμὴν, ἡ δὲ δοκιμὴ ἐλπίδα, ἡ δὲ ἐλπίς οὐ κατασχύνει, ὅτι ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ἐκκέχεται ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν διὰ Πνεύματος Ἁγίου τοῦ δοθέντος ἡμῖν».

Ρωμ. 8,26-27:

«Ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ Πνεῦμα συναντιλαμβάνεται ταῖς ἀσθενείαις ἡμῶν· τὸ γὰρ τί προσευξόμεθα καθὼς δεῖ οὐκ οἶδαμεν, αὐτὸ τὸ Πνεῦμα ὑπερεντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν στεναγμοῖς ἀλαλήτοις».

Γαλ. 4,4-7:

«ὅτε δὲ ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ, γενόμενον ἐκ γυναικός, γενόμενον ὑπὸ νόμον, ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον ἐξαγοράσῃ, ἵνα τὴν υἰοθεσίαν ἀπολάβωμεν. Ὅτι δὲ ἐστε υἱοὶ, ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸ Πνεῦμα τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ εἰς τὰς καρδίας ὑμῶν, κρᾶζον· ἀββᾶ ὁ πατήρ. ὥστε οὐκέτι εἶ δοῦλος, ἀλλ' υἱός· εἰ δὲ υἱός, καὶ κληρονόμος Θεοῦ διὰ Χριστοῦ».

Γαλ. 3,2-18:

«2 τοῦτο μόνον θέλω μαθεῖν ἀφ' ὑμῶν· ἐξ ἔργων νόμου τὸ Πνεῦμα ἐλάβετε ἢ ἐξ ἀκοῆς πίστεως; 3 οὕτως ἀνόητοί ἐστε; ἐναρξάμενοι πνεύματι νῦν σαρκὶ ἐπιτελεῖσθε;... 5 ὁ οὖν ἐπιχορηγῶν ὑμῖν τὸ Πνεῦμα καὶ ἐνεργῶν δυνάμεις ἐν ὑμῖν, ἐξ ἔργων νόμου ἢ ἐξ ἀκοῆς πίστεως; 6 καθὼς Ἀβραάμ ἐπίστευσε τῷ Θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην. 7 Γινώσκετε ἄρα ὅτι οἱ ἐκ πίστεως, οὗτοί εἰσιν υἱοὶ Ἀβραάμ. 8 προϊδοῦσα δὲ ἡ γραφὴ ὅτι ἐκ πίστεως δικαιοῖ τὰ ἔθνη ὁ Θεός, προεηγγελίσαστο τῷ Ἀβραάμ ὅτι ἐνευλογηθήσονται ἐν σοὶ πάντα τὰ ἔθνη. 9 ὥστε οἱ ἐκ πίστεως εὐλογοῦνται σὺν τῷ πιστῷ Ἀβραάμ... 13 Χριστὸς ἡμᾶς ἐξηγόρασεν ἐκ τῆς κατάρας τοῦ νόμου γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κατάρρα· γέγραπται γάρ· ἐπικατάρατος πᾶς ὁ κρεμᾶμενος ἐπὶ ξύλου· 14 ἵνα εἰς τὰ ἔθνη ἡ εὐλογία τοῦ Ἀβραάμ

γένηται ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ἵνα τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Πνεύματος λάβωμεν διὰ τῆς πίστεως... 18 εἰ γὰρ ἐκ νόμου ἢ κληρονομία, οὐκέτι ἐξ ἐπαγγελίας· τῷ δὲ Ἀβραάμ δι' ἐπαγγελίας κεχάρισται ὁ Θεός·

Γαλ. 5,16-26

«Λέγω δέ, πνεύματι περιπατεῖτε καὶ ἐπιθυμίαν σαρκὸς οὐ μὴ τελέσητε. ἡ γὰρ σὰρξ ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ πνεύματος, τὸ δὲ πνεῦμα κατὰ τῆς σαρκὸς· ταῦτα δὲ ἀντίκειται ἀλλήλοις, ἵνα μὴ ἂν θέλητε ταῦτα ποιῆτε. εἰ δὲ Πνεύματι ἄγεσθε, οὐκ ἐστὲ ὑπὸ νόμον. φανερά δὲ ἐστὶ τὰ ἔργα τῆς σαρκὸς, ἅτινά ἐστι μοιχεία, πορνεία, ἀκαθαρσία, ἀσέλγεια, εἰδωλολατρία, φαρμακεία, ἔχθραι, ἔρεις, ζῆλοι, θυμοί, ἐριθείαι, διχοστασίαι, αἰρέσεις, φθόνοι, φόνοι, μέθαι, κῶμοι καὶ τὰ ὅμοια τούτοις, ἃ προλέγω ὑμῖν καθὼς καὶ προεῖπον, ὅτι οἱ τὰ τοιαῦτα πράσσοντες βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσιν. ὁ δὲ καρπὸς τοῦ Πνεύματός ἐστιν ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη, μακροθυμία, χρηστότης, ἀγαθωσύνη, πίστις, πραότης, ἐγκράτεια· κατὰ τῶν τοιούτων οὐκ ἔστι νόμος, οἱ δὲ τοῦ Χριστοῦ τὴν σάρκα ἐσταύρωσαν σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις. Εἰ ζῶμεν Πνεύματι, πνεύματι καὶ στοιχῶμεν. μὴ γινώμεθα κενόδοξοι, ἀλλήλους προκαλούμενοι, ἀλλήλους φθονοῦντες».

Α Κορ. 12,1-11:

«Περὶ δὲ τῶν πνευματικῶν, ἀδελφοί, οὐ θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν. οἴδατε ὅτι, ὅτε ἔθνη ἦτε, πρὸς τὰ εἰδῶλα τὰ ἄφωνα ὡς ἂν ἠγεσθε ἀπαγόμενοι. διὸ γνωρίζω ὑμῖν ὅτι οὐδεὶς ἐν Πνεύματι Θεοῦ λαλῶν λέγει ἀνάθεμα Ἰησοῦν, καὶ οὐδεὶς δύναται εἰπεῖν Κύριον Ἰησοῦν εἰ μὴ ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ. Διαιρέσεις δὲ χαρισμάτων εἰσὶ, τὸ δὲ αὐτὸ Πνεῦμα· καὶ διαιρέσεις διακονιῶν εἰσὶ, καὶ ὁ αὐτὸς Κύριος· καὶ διαιρέσεις ἐνεργημάτων εἰσὶν, ὁ δὲ αὐτὸς ἐστὶ Θεός, ὁ ἐνεργῶν τὰ πάντα ἐν πᾶσιν. Ἐκάστῳ δὲ δίδεται ἢ φανέρωσις τοῦ Πνεύματος πρὸς τὸ συμφέρον. ὧ μὲν γὰρ διὰ τοῦ Πνεύματος δίδονται λόγος σοφίας, ἄλλῳ δὲ λόγος γνώσεως κατὰ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, ἑτέρῳ δὲ πίστις ἐν τῷ αὐτῷ Πνεύματι, ἄλλῳ δὲ χαρίσματα ἰαμάτων ἐν τῷ αὐτῷ Πνεύματι, ἄλλῳ δὲ ἐνεργήματα δυνάμεων, ἄλλῳ δὲ προφητεία, ἄλλῳ δὲ διακρίσεις πνευμάτων, ἑτέρῳ δὲ γένη γλωσσῶν, ἄλλῳ δὲ ἑρμηνεῖα γλωσσῶν· πάντα δὲ ταῦτα ἐνεργεῖ τὸ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, διαιροῦν ἰδίᾳ ἐκάστῳ καθὼς βούλεται».

Α Κορ. 12,12-31:

«Καθάπερ γὰρ τὸ σῶμα ἓν ἐστὶ καὶ μέλη ἔχει πολλά, πάντα δὲ τὰ μέλη τοῦ σώματος τοῦ ἐνός, πολλὰ ὄντα, ἓν ἐστὶ σῶμα, οὕτω καὶ ὁ Χριστός· καὶ γὰρ ἐν ἐνὶ Πνεύματι ἡμεῖς πάντες εἰς ἓν σῶμα ἐβαπτίσθημεν, εἴτε Ἰουδαῖοι εἴτε Ἕλληνες, εἴτε δοῦλοι εἴτε ἐλεύθεροι, καὶ πάντες εἰς ἓν Πνεῦμα ἐποτίσθημεν. καὶ γὰρ τὸ σῶμα οὐκ ἔστιν ἐν μέλος, ἀλλὰ πολλά. ἐὰν εἴπῃ ὁ πούς, ὅτι οὐκ εἰμὶ χεῖρ, οὐκ εἰμὶ ἐκ τοῦ σώματος, -οὐ παρὰ τοῦτο οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ σώματος; καὶ ἐὰν εἴπῃ τὸ οὖς, ὅτι οὐκ εἰμὶ ὀφθαλμός, οὐκ εἰμὶ ἐκ τοῦ σώματος, -οὐ παρὰ τοῦτο οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ σώματος; εἰ ὅλον τὸ σῶμα ὀφθαλμός, ποῦ ἡ ἀκοή; εἰ ὅλον ἀκοή, ποῦ ἡ ὀσφρησις; νυνὶ δὲ ὁ Θεὸς ἔθετο τὰ μέλη ἐν ἑκάστῳ αὐτῶν ἐν τῷ σώματι καθὼς ἠθέλησεν. εἰ δὲ ἦν τὰ πάντα ἐν μέλος, ποῦ τὸ σῶμα; νῦν δὲ πολλὰ μὲν μέλη, ἓν δὲ σῶμα. οὐ δύναται δὲ ὀφθαλμὸς εἰπεῖν τῇ χειρὶ· χρεῖαν σου οὐκ ἔχω· ἢ πάλιν ἡ κεφαλὴ τοῖς ποσὶ· χρεῖαν ὑμῶν οὐκ ἔχω· ἀλλὰ πολλῶ μᾶλλον τὰ δοκοῦντα μέλη τοῦ σώματος ἀσθενέστερα ὑπάρχειν ἀναγκαῖά ἐστι, καὶ ἃ δοκοῦμεν ἀτιμότερα εἶναι τοῦ σώματος, τούτοις τιμὴν περισσοτέραν περιτίθεμεν, καὶ τὰ ἀσχήμονα ἡμῶν εὐσχημοσύνην περισσοτέραν ἔχει τὰ δὲ εὐσχήμονα ἡμῶν οὐ χρεῖαν ἔχει. ἀλλ' ὁ Θεὸς συνεκέρασε τὸ σῶμα, τῷ ὑστεροῦντι περισσοτέραν δοῦς τιμὴν, ἵνα μὴ ᾖ σχίσμα ἐν τῷ σώματι, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ ὑπὲρ ἀλλήλων μεριμνῶσι τὰ μέλη· καὶ εἴτε πάσχει ἐν μέλος, συμπάσχει πάντα τὰ μέλη, εἴτε δοξάζεται ἐν μέλος, συγχαίρει πάντα τὰ μέλη. Ὑμεῖς δὲ ἐστε σῶμα Χριστοῦ καὶ μέλη ἐκ μέρους. Καὶ οὖς μὲν ἔθετο ὁ Θεὸς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πρῶτον ἀποστόλους, δεύτερον προφήτας, τρίτον διδασκάλους, ἔπειτα δυνάμεις, εἶτα χαρίσματα ἰαμάτων, ἀντιλήψεις, κυβερνήσεις, γένη γλωσσῶν. μὴ πάντες ἀπόστολοι; μὴ πάντες προφῆται; μὴ πάντες διδασκαλοὶ; μὴ πάντες δυνάμεις; μὴ πάντες χαρίσματα ἔχουσιν ἰαμάτων; μὴ πάντες γλώσσαις λαλοῦσι; μὴ πάντες διερμηνεύουσι; ζηλοῦτε δὲ τὰ χαρίσματα τὰ κρείττονα. καὶ ἔτι καθ' ὑπερβολὴν ὁδὸν ὑμῖν δείκνυμι».

Α' Κορ, 14,1-5, 26:

«ὁ γὰρ λαλῶν γλώσση οὐκ ἀνθρώποις λαλεῖ, ἀλλὰ τῷ Θεῷ· οὐδεὶς γὰρ ἀκούει, πνεύματι δὲ λαλεῖ μυστήρια· ὁ δὲ προφητεύων ἀνθρώποις λαλεῖ οἰκοδομὴν καὶ παράκλησιν καὶ παραμυθίαν. ὁ λαλῶν γλώσση ἑαυτὸν οἰκοδομεῖ, ὁ δὲ προφητεύων ἐκκλησίαν οἰκοδομεῖ. Διώκετε τὴν ἀγάπην· ζηλοῦτε δὲ τὰ πνευματικά, μᾶλλον δὲ ἵνα προφητεύητε. θέλω δὲ πάντας ὑμᾶς λαλεῖν γλώσσαις, μᾶλλον δὲ ἵνα προφητεύητε· μείζων γὰρ ὁ προφητεύων ἢ ὁ λαλῶν γλώσσαις, ἐκτὸς εἰ μὴ διερμηνεύῃ, ἵνα ἡ ἐκκλησία

οικοδομήν λάβη... Τί οὖν ἐστίν, ἀδελφοί, ὅταν συνέρχησθε, ἕκαστος ὑμῶν ψαλμὸν ἔχει, διδαχὴν ἔχει, γλῶσσαν ἔχει, ἀποκάλυψιν ἔχει, ἐρμηνείαν ἔχει· πάντα πρὸς οἰκοδομήν γινέσθω».

Ιω. 14,15-21:

«Ἐὰν ἀγαπᾶτέ με, τὰς ἐντολάς τὰς ἐμὰς τηρήσατε, καὶ ἐγὼ ἐρωτήσω τὸν πατέρα καὶ ἄλλον παράκλητον δώσει ὑμῖν, ἵνα μένη μεθ' ὑμῶν εἰς τὸν αἰῶνα, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ ὁ κόσμος οὐ δύναται λαβεῖν, ὅτι οὐ θεωρεῖ αὐτὸ οὐδὲ γινώσκει αὐτό· ὑμεῖς δὲ γινώσκετε αὐτό, ὅτι παρ' ὑμῖν μένει καὶ ἐν ὑμῖν ἔσται. οὐκ ἀφήσω ὑμᾶς ὀρφανούς· ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς. ἔτι μικρὸν καὶ ὁ κόσμος με οὐκέτι θεωρεῖ, ὑμεῖς δὲ θεωρεῖτέ με, ὅτι ἐγὼ ζῶ καὶ ὑμεῖς ζήσεσθε. ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ γνώσεσθε ὑμεῖς ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ μου καὶ ὑμεῖς ἐν ἐμοὶ καὶ ἐν ὑμῖν. ὃ ἔχων τὰς ἐντολάς μου καὶ τηρῶν αὐτάς, ἐκεῖνός ἐστιν ὁ ἀγαπῶν με· ὁ δὲ ἀγαπῶν με ἀγαπηθήσεται ὑπὸ τοῦ πατρὸς μου, καὶ ἐγὼ ἀγαπήσω αὐτὸν καὶ ἐμφανίσω αὐτῷ ἐμαυτόν».

Εφ. 4,1-16:

«Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς ἐγὼ ὁ δέσμιος ἐν Κυρίῳ ἀξίως περιπατῆσαι τῆς κλήσεως ἧς ἐκλήθητε, μετὰ πάσης ταπεινοφροσύνης καὶ πραότητος, μετὰ μακροθυμίας, ἀνεχόμενοι ἀλλήλων ἐν ἀγάπῃ, σπουδάζοντες τηρεῖν τὴν ἐνότητα τοῦ Πνεύματος ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης. ἐν σῶμα καὶ ἐν Πνεύμα, καθὼς καὶ ἐκλήθητε ἐν μιᾷ ἐλπίδι τῆς κλήσεως ὑμῶν· εἰς Κύριος, μία πίστις, ἐν βάπτισμα· εἰς Θεὸς καὶ πατὴρ πάντων, ὁ ἐπὶ πάντων, καὶ διὰ πάντων, καὶ ἐν πᾶσιν ἡμῖν. νὶ δὲ ἐκάστῳ ἡμῶν ἐδόθη ἡ χάρις κατὰ τὸ μέτρον τῆς δωρεᾶς τοῦ Χριστοῦ. διὸ λέγει· ἀναβάς εἰς ὕψος ἠχμαλώτευσεν αἰχμαλωσίαν καὶ ἔδωκε δόματα τοῖς ἀνθρώποις. τὸ δὲ ἀνέβη τί ἐστίν εἰ μὴ ὅτι καὶ κατέβη πρῶτον εἰς τὰ κατώτερα μέρη τῆς γῆς; καταβάς αὐτός ἐστι καὶ ὁ ἀναβάς ὑπεράνω πάντων τῶν οὐρανῶν, ἵνα πληρώσῃ τὰ πάντα. καὶ αὐτὸς ἔδωκε τοὺς μὲν ἀποστόλους, τοὺς δὲ προφήτας, τοὺς δὲ εὐαγγελιστάς, τοὺς δὲ ποιμένας καὶ διδασκάλους, πρὸς τὸν καταρτισμὸν τῶν ἁγίων εἰς ἔργον διακονίας, εἰς οἰκοδομήν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, μέχρι καταστήσωμεν οἱ πάντες εἰς τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ, ἵνα μηκέτι ὦμεν νήπιοι, κλυδωνιζόμενοι καὶ περιφερόμενοι παντὶ ἀνέμῳ τῆς διδασκαλίας, ἐν τῇ κυβεῖα τῶν ἀνθρώπων, ἐν πανουργίᾳ πρὸς τὴν μεθοδείαν τῆς πλάνης, ἀληθεύοντες δὲ ἐν ἀγάπῃ αὐξήσωμεν εἰς αὐτὸν τὰ πάντα, ὅς ἐστιν ἡ κεφαλὴ, ὁ Χριστός, ἐξ οὗ πᾶν τὸ σῶμα συναρμολογούμενον καὶ συμβιβασόμενον διὰ πάσης ἀφῆς τῆς ἐπιχορηγίας κατ' ἐνέργειαν ἐν μέτρῳ ἐνὸς ἐκάστου μέρους τὴν αὐξῆσιν τοῦ σώματος ποιεῖται εἰς οἰκοδομήν ἑαυτοῦ ἐν ἀγάπῃ».

Εφ. 1,3-13-14:

«Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς καὶ πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ εὐλογήσας ἡμᾶς ἐν πάσῃ εὐλογίᾳ πνευματικῇ ἐν τοῖς ἐπουρανίοις ἐν Χριστῷ, ἐν ᾧ καὶ ὑμεῖς ἀκούσαντες τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, τὸ εὐαγγέλιον τῆς σωτηρίας ὑμῶν, ἐν ᾧ καὶ πιστεύσαντες ἐσφραγίσθητε τῷ Πνεύματι τῆς ἐπαγγελίας τῷ Ἁγίῳ, ὅς ἐστιν ἀρῥαβῶν τῆς κληρονομίας ἡμῶν, εἰς ἀπολύτρωσιν τῆς περιποιήσεως, εἰς ἔπαινον τῆς δόξης αὐτοῦ».

Β' Κορ. 1,21-22:

«ὁ δὲ βεβαιῶν ἡμᾶς σὺν ὑμῖν εἰς Χριστὸν καὶ χρίσας ἡμᾶς Θεός, ὁ καὶ σφραγισάμενος ἡμᾶς καὶ δοὺς τὸν ἀρῥαβῶνα τοῦ Πνεύματος ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν».

Α' Ιω. 2, 20.27:

«καὶ ὑμεῖς χρῖσμα ἔχετε ἀπὸ τοῦ ἁγίου, καὶ οἴδατε πάντα. καὶ ὑμεῖς, τὸ χρῖσμα ὃ ἐλάβετε ἀπ' αὐτοῦ, ἐν ὑμῖν μένει, καὶ οὐ χρεῖαν ἔχετε ἵνα τις διδάσκῃ ὑμᾶς, ἀλλ' ὡς τὸ αὐτὸ χρῖσμα διδάσκει ὑμᾶς περὶ πάντων, καὶ ἀληθές ἐστὶ καὶ οὐκ ἔστι ψευδός, καὶ καθὼς ἐδίδαξεν ὑμᾶς μενεῖτε ἐν αὐτῷ».

Ιω. 14,26:

«ὁ δὲ παράκλητος, τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ὃ πέμψει ὁ πατὴρ ἐν τῷ ὀνόματί μου, ἐκεῖνος ὑμᾶς διδάξει πάντα καὶ ὑπομνήσει ὑμᾶς πάντα ἃ εἶπον ὑμῖν».

Ιω. 3,5-8:

«ἀπεκρίθη Ἰησοῦς· ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι, ἐὰν μὴ τις γεννηθῇ ἐξ ὕδατος καὶ Πνεύματος, οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. τὸ γεγεννημένον ἐκ τῆς σαρκὸς σὰρξ ἐστὶ, καὶ τὸ γεγεννημένον ἐκ τοῦ Πνεύματος πνεῦμά ἐστι. μὴ θαυμάσης ὅτι εἶπόν σοι, δεῖ ὑμᾶς γεννηθῆναι ἄνωθεν. τὸ πνεῦμα

ὅπου θέλει πνεῖ, καὶ τὴν φωνὴν αὐτοῦ ἀκούεις, ἀλλ' οὐκ οἶδας πόθεν ἔρχεται καὶ ποῦ ὑπάγει· οὕτως ἐστὶ πᾶς ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ Πνεύματος».

Διδαχαὶ των Αποστόλων, 9:

«1 Περὶ δὲ τῆς εὐχαριστίας, οὕτως εὐχαριστήσατε· 2 πρῶτον περὶ τοῦ ποτηρίου· Εὐχαριστοῦμέν σοι, πάτερ ἡμῶν, ὑπὲρ τῆς ἁγίας ἀμπέλου Δαυὶδ τοῦ παιδός σου, ἧς ἐγνώρισας ἡμῖν διὰ Ἰησοῦ τοῦ παιδός σου· σοὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν. 3 Περὶ δὲ τοῦ κλάσματος· Εὐχαριστοῦμέν σοι, πάτερ ἡμῶν, ὑπὲρ τῆς ζωῆς καὶ γνώσεως, ἧς ἐγνώρισας ἡμῖν διὰ Ἰησοῦ τοῦ παιδός σου· σοὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν. 4 Ὡσπερ ἦν τοῦτο τὸ κλάσμα διεσκορπισμένον ἐπάνω τῶν ὁρέων καὶ συναχθὲν ἐγένετο ἓν, οὕτω συναχθήτω σου ἡ ἐκκλησία ἀπὸ τῶν περάτων τῆς γῆς εἰς τὴν σὴν βασιλείαν· ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν. 5 Μηδεὶς δὲ φαγέτω μηδὲ πιέτω ἀπὸ τῆς εὐχαριστίας ὑμῶν, ἀλλ' οἱ βαπτισθέντες εἰς ὄνομα κυρίου· καὶ γὰρ περὶ τούτου εἶρηκεν ὁ κύριος· Μὴ δώτε τὸ ἅγιον τοῖς कुσὶ».

Νικολάου Καβάσιλα, Ερμηνεία τῆς Θείας Λειτουργίας 15,5:

«Ἡ δὲ τοῦ ἁγίου Πνεύματος κοινωνία» τὴν ἐκείνου σημαίνει χάριν. Λέγεται δὲ κοινωνία ὅτι, τοῦ Κυρίου διὰ τοῦ σταυροῦ «τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ», τὸ μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἡμῶν καθελόντος, ἐπὶ τοὺς τέως διωστανένους καὶ μηδὲν ἔχοντας κοινὸν συνιέναι καὶ κοινωνεῖν ἔδει λοιπόν, ἢ τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἰς τοὺς ἀποστόλους ἐπιδημία τοῦτο ποιεῖ. Ἐντεῦθεν γὰρ τὸ ἅγιον βάπτισμα καὶ πᾶσα ἡ τῶν θείων χαρίτων πηγή τοῖς ἀνθρώποις ἀνέωγε καί, κατὰ τὸν μακάριον Πέτρον, «θείας γεγονάμεν κοινωνοὶ φύσεως».

Νικολάου Καβάσιλα, Ερμηνεία τῆς Θείας Λειτουργίας 28,1-2:

«Αὐτὸς εἶπε· «Τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου», «Τοῦτο τὸ αἷμά μου.» Αὐτὸς καὶ τοῖς ἀποστόλοις ἐκέλευσε καὶ δι' ἐκείνων ἀπάσῃ τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦτο ποιεῖν. «Τοῦτο γάρ, φησί, ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν», οὐκ ἂν κελεύσας τοῦτο ποιεῖν, εἰ μὴ δύναμιν ἐνθήσειν ἔμελλε, ὥστε δύνασθαι τοῦτο ποιεῖν. Καὶ τίς ἢ δύναμις; Τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἢ ἐξ ὕψους τοὺς ἀποστόλους ὀπλίσασα δύναμις, κατὰ τὸ εἰρημένον πρὸς αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ Κυρίου· «Ὑμεῖς δὲ καθίσατε ἐν τῇ πόλει Ἰερουσαλήμ, ἕως οὔ ἐνδύσησθε δύναμιν ἐξ ὕψους.» Τοῦτο τὸ ἔργον ἐκείνης τῆς καθόδου. Οὐ γὰρ κατελθὼν ἅπαξ εἶτα ἀπολέλοιπεν ἡμᾶς, ἀλλὰ μεθ' ἡμῶν ἔστι καὶ ἔσται μεχρὶ παντός. Διὰ τοῦτο γὰρ ἔπεμψεν αὐτὸ ὁ Σωτὴρ, ἵνα μὲν μεθ' ἡμῶν εἰς τὸν αἰῶνα, «τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ ὁ κόσμος οὐ δύναται λαβεῖν, ὅτι οὐ θεωρεῖ αὐτό, οὐδὲ γινώσκει αὐτό, ὑμεῖς δὲ γινώσκετε αὐτό, ὅτι παρ' ὑμῖν μένει, καὶ ἐν ὑμῖν ἔσται». Τοῦτο διὰ τῆς χειρὸς καὶ τῆς γλώσσης τῶν ἱερέων τὰ μυστήρια τελεσιουργεῖ. (3.) Καὶ οὐ τὸ ἅγιον Πνεῦμα μόνον ἔπεμψεν ὁ Κύριος ἡμῖν, ὥστε μένειν μεθ' ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐπηγγέλατο μένειν μεθ' ἡμῶν, ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος· ἀλλ' ὁ μὲν Παράκλητος ἀοράτως πρόσεστιν, ὅτι σῶμα αὐτὸς οὐκ ἐφόρεσεν. Ὁ δὲ Κύριος καὶ ὁράται καὶ ἀφῆς ἀνέχεται διὰ τῶν φρικτῶν καὶ ἱερῶν μυστηρίων, ὡς ἂν τὴν ἡμετέραν φύσιν καὶ δεξάμενος καὶ φέρων εἰς τὸν αἰῶνα. (4.) Αὕτη ἢ τῆς ἱερωσύνης δύναμις, οὗτος ὁ ἱερεὺς. Οὐ γὰρ ἅπαξ ἑαυτὸν προσαγαγὼν καὶ θύσας ἐπαύσατο τῆς ἱερωσύνης, ἀλλὰ διηνεκῆ ταύτην λειτουργεῖ τὴν λειτουργίαν ἡμῖν, καθ' ἣν καὶ παράκλητός ἐστιν ὑπὲρ ἡμῶν πρὸς τὸν Θεὸν δι' αἰῶνος, οὗ χάριν εἴρηται πρὸς αὐτόν· «Σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα».

Νικολάου Καβάσιλα, Περί τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς ΣΤ,6:

«Οὕτω δ' ὄντα κοινὰ πᾶσιν ὀφλήματα τὰ τοῦ Σωτῆρος ἐπιτάγματα τοῖς πιστοῖς, καὶ δυνατὰ τοῖς βουλομένοις ἀνῆσαι καὶ σφόδρα τῶν ἀναγκαίων καὶ ὧν χωρὶς οὐκ ἂν γένοιτο Χριστῷ συνελθεῖν, τῷ πλείστῳ καὶ καλλίστῳ μέρει διεστηκότας τῇ θελήσει καὶ τοῖς βουλήμασιν. Ἀνάγκη γὰρ κοινωνῆσαι γνώμης ὧν κοινωνοῦμεν αἱμάτων, καὶ μὴ τὰ μὲν συνημένους, τὰ δὲ διηρημένους, οὕτω μὲν φιλεῖν, ἐκείνως δὲ πολεμεῖν, καὶ τέκνα μὲν εἶναι, μωμητὰ δέ, καὶ μέλη μὲν, ἀλλὰ νεκρά, οἷς ὄφελος οὐδὲν τὸ συμφύναι καὶ γεννηθῆναι, καθάπερ τὸ κλῆμα τῆς ἀληθινῆς ἀμπέλου διαιρεθεῖσιν, οὗ τέλος ἕξω βληθῆναι καὶ ξηρανθῆναι καὶ προσριφῆναι πυρί».

Νικολάου Καβάσιλα, Περί τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς Δ,6:

«Ἐπεὶ δὲ τῆς Εὐχαριστίας τούτων οὐδέν· οἷς γὰρ ὁ τῆς ζωῆς ἄρτος ἐνεργὸς ἐγένετο, δι' ὧν ἐφυλάξαντο τὸν θάνατον, καὶ οὔτε δειπνοῦντες πονηρὸν οὐδὲν εἶχον οὔτ' ἐπεισήγαγον, οὐκ ἂν τις οὐδὲν ἐγκαλέσαι τοιοῦτον. Οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστιν, τὴν τελετὴν ἐνεργὸν παντάπασιν εἶναι καὶ τοῖς μεμνημένοις ἡστινοσοῦν μετεῖναι φαυλότητος. Διὰ τί; ὅτι τοῦτό ἐστι τὴν τελετὴν ἐνεργὸν εἶναι, τὸ τοὺς τελομένους οὐδενὸς τῶν γιγνομένων ἐλλείπειν. Ἡ γὰρ τῆς τραπέζης ἐπαγγελία τῷ Χριστῷ μὲν ἡμᾶς, ἡμῖν δὲ τὸν Χριστὸν ἐνοικίζει. «Ἐν ἐμοὶ γάρ, φησί, μένει, κάγω ἐν αὐτῷ». Τοῦ Χριστοῦ δὲ ἐν ἡμῖν μένοντος, τίνος ἔτι δεήσει, τί δ' ἂν τῶν ἀγαθῶν διαφύγοι; ἐν τῷ Χριστῷ δὲ μένοντες, τίνος

ἐπιθυμήσομεν ἄλλου; καὶ ἔνοικός ἐστιν ἡμῖν καὶ οἰκία, ὡς μακάριοι μὲν οἰκίας, μακάριοι δὲ ὅτι τοιοῦτω γεγόναμεν οἰκία».

Γρηγορίου Παλαμά, Τριάδες, 3,1,27, σ. 639:

Ἵπὲρ φύσιν τοίνυν καὶ ἀρετὴν καὶ γνῶσιν ἢ τῆς θεώσεως χάρις καὶ ἀπείρωσ τὰ τοιαῦθ' ἅπαντα κατὰ τὸν ἅγιον Μάξιμον ταύτης ἀποδεῖ ἀρετὴ μὲν γὰρ πᾶσα καὶ ἡ ἐφ' ἡμῖν τοῦ Θεοῦ μίμησις πρὸς τὴν θείαν ἔνωσιν ἐπιτήδειον ποιεῖται τὸν κεκτημένον, ἢ δὲ χάρις αὐτὴν τελετουργεῖ τὴν ἀπόρρητον ἔνωσιν δι' αὐτῆς γὰρ ὅλος μὲν ὅλοις τοῖς ἀξίοις ὁ Θεὸς περιχωρεῖ, ὅλω δὲ ὅλοι περιχωροῦσιν ὀλικῶς οἱ ἅγιοι τῷ Θεῷ, ὅλον ἀντιλαβόντες ἑαυτῶν τὸν Θεὸν καὶ τῆς πρὸς αὐτὸν ἀναβάσεως οἶον ἔπαθλον αὐτὸν μόνον κτησάμενοι τὸν Θεόν, «ψυχῆς πρὸς σῶμα περιφύντα τρόπον, ὡς οἰκείους μέλεσι», καὶ ἐν αὐτῷ εἶναι καταξιώσαντα διὰ τῆς ἐνυποστάτου κατὰ δωρεάν καὶ χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος υἰοθεσίας. Ὅταν οὖν ἀκοῦσης ἐνδημεῖν ἡμῖν διὰ τῶν ἀρετῶν τὸν Θεόν ἢ διὰ τῆς μνήμης ἐνιδρυμένον ἔχειν τοῦτον ἐν ἑαυτοῖς, μὴ τοῦθ' ἀπλῶς νόμιζε θέωσιν, τὴν τῶν ἀρετῶν κτῆσιν, ἀλλὰ τὴν δι' ἀρετῶν προσγινομένην τοῦ Θεοῦ λαμπρότητα καὶ χάριν, καθάπερ καὶ ὁ μέγας φησὶ Βασίλειος, ὅτι ψυχὴ τὰς φυσικὰς ὁρμάς οἰκεία τε ἀσκήσει καὶ τῇ βοήθειᾳ τοῦ Πνεύματος συναυξήσασα, ἀξία γίνεται ἐν τῇ δικαίᾳ τοῦ Θεοῦ κρίσει τῆς χάριτι τοῦ Θεοῦ διδομένης λαμπρότητος τοῖς ἁγίοις. Ὅτι δὲ φῶς ἢ χάριτι τοῦ Θεοῦ διδομένη λαμπρότης, μαθήση παρά τοῦ λέγοντος, «φῶς ἢ ἐκεῖθεν λαμπρότης τοῖς ἐνταῦθα κεκαθαρμένοις, ἠνίκ' ἂν ἐκλάμπωσιν οἱ δίκαιοι ὡς ὁ ἥλιος, ὧν ἴσταται ὁ Θεὸς ἐν μέσῳ, θεῶν ὄντων καὶ βασιλέων, διαστέλλων καὶ διαιρῶν τὰς ἀξίας τῆς ἐκεῖθεν μακαριότητος». Ὅτι δὲ ὑπερουράνιον ἐστὶ τοῦτο καὶ ὑπερκόσμιον, οὐδεὶς ἀντερεῖ οὐκ οὖν ὅστις, «τὸ ὑπερουράνιον», φησὶ, «φῶς ἐν ταῖς τῶν ἀγαθῶν ἐπαγγελίαις ἐκδέχεται, περὶ οὗ καὶ Σολομῶν λέγει, φῶς δικαίοις διαπαντός» καὶ ὁ ἀπόστολος, «εὐχαριστοῦντες τῷ Θεῷ τῷ ἱκανώσαντι ἡμᾶς ἐν τῇ μερίδι τοῦ κλήρου τῶν ἁγίων ἐν τῷ φωτί».

Γρηγορίου Παλαμά, Τριάδες, 3,1,38, σ. 650-51:

«Ὅτι δὲ διὰ τοῦ φωτός ἐκείνου καὶ ἡ πνευματικὴ σοφία δίδεται, σύνδυο κατὰ ταυτὸν λεγόντων ἄκουσον. «Τῷ γὰρ μακαρίῳ», φησὶ, «Παύλῳ τὸ ἐλλάμπαν ἐν τῇ ὁδῷ φῶς, δι' οὗ καὶ εἰς τρίτον οὐρανὸν ἦρται καὶ μυστηρίων ἀλαλήτων ἀκουστῆς ἐγένετο, οὐ νοημάτων τις καὶ γνώσεως φωτισμός ἦν, ἀλλὰ δυνάμεως τοῦ ἀγαθοῦ Πνεύματος καθ' ὑπόστασιν ἐν τῇ ψυχῇ ἔλλαμψις, οὗ τὴν ὑπερβολὴν τῆς λαμπρότητος οἱ τοῖς σαρκός ὀφθαλμοὶ μὴ διηνεγκότες ἀπετυφλώθησαν, δι' οὗ πᾶσά γε γνῶσις ἀποκαλύπτεται καὶ Θεὸς πρὸς ἀλήθειαν τῇ ἀξίᾳ καὶ φιλουμένη ψυχῇ γνωρίζεται». Τοῦτο τὸ φῶς καὶ ζωὴ ἐστὶν αἴδιον, ἐνιεμένη τῷ τεθεωμένῳ καὶ μὴ χωριζομένη τοῦ Θεοῦ. Οὕτως ὁ Παῦλος ἔλεγε, «ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγώ, ζῆ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός». Οὕτω περὶ τοῦ Παύλου Μάξιμός φησιν, ὡς «τὴν ἐνοικήσαντος ἔζη θείαν καὶ αἴδιον ζωὴν». Οὕτω Βασίλειος ὁ μέγας εἶπεν, «ἦν ζωὴν εἰς ἐτέρου ὑπόστασιν προῖεται τὸ Πνεῦμα, οὐ χωρίζεται αὐτοῦ, ἀλλ' ὡσπερ πυρός, τὸ μὲν ἔστιν ἢ συνοῦσα θερμότης, τὸ δὲ ἦν παρέχει τῷ ὕδατι ἢ ἐτέρῳ τινὶ τῶν τοιοῦτων, οὕτω καὶ αὐτὸ καὶ ἐν ἑαυτῷ ἔχει τὴν ζωὴν καὶ οἱ μετέχοντες αὐτοῦ ζῶσι θεοπρεπῶς, ζωὴν θείαν καὶ οὐράνιον κεκτημένοι». Αὕτη ἐστὶν ἢ ζωὴ ἢ οὗτος ἀλλαχοῦ «κίνησιν» προσεῖπε «πνευματικὴν καὶ αἴδιον», καὶ τὸν μετασχόντα ταύτης ἅγιον τελέσαι, «γῆν ὄντα καὶ πηλὸν πρότερον». Ποῦ εἰσιν οἱ λέγοντες κτιστὴν τὴν θεουργὸν χάριν τοῦ Θεοῦ καὶ μηδὲν πλὴν τῆς ὑπερουσιότητος αὐτοῦ αἴδιον;».

Ἰσαάκ του Σύρου, Λόγος ΚΒ', στ.69:

«ἔως ἂν καταντήσωμεν εἰς ἐκείνην τὴν ἐνότητα, ἣτις κέκτηται διδάσκαλον τὴν ἁγίαν Τριάδα».

Ἰωάννου Χρυσοστόμου, *Εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσίους 1, 3, 2*: PG 62,26:

«Ἐνθα γὰρ ἡ κεφαλὴ, ἐκεῖ καὶ τὸ σῶμα· οὐδενὶ γὰρ μέσῳ διείργεται ἡ κεφαλὴ καὶ τὸ σῶμα· εἰ γὰρ διείργετο, οὐκ ἂν εἶη σῶμα, οὐκ ἂν εἶη κεφαλὴ [...] Ὅρα πῶς αὐτὸν κοινῇ πάντων χρῆζοντα εἰσάγει [...] Διὰ πάντων οὖν πληροῦται τὸ σῶμα αὐτοῦ. Τότε πληροῦται ἡ κεφαλὴ, τότε τέλειον σῶμα γίνεται, ὅταν ὁμοῦ πάντες ὦμεν συνημμένοι καὶ συγκεκολλημένοι».

Θεῖα Λειτουργία Ἰωάννου Χρυσοστόμου

«Ἄξιον καὶ δίκαιον σὲ ὑμνεῖν, σὲ εὐλογεῖν, σὲ αἰνεῖν, σοὶ εὐχαριστεῖν, σὲ προσκυνεῖν ἐν παντὶ τόπῳ τῆς δεσποτείας σου. Σὺ γὰρ εἶ Θεὸς ἀνέκφραστος, ἀπερινόητος, ἀόρατος, ἀκατάληπτος, αἰεὶ ὢν, ὡσαύτως ὢν, σὺ καὶ ὁ μονογενὴς σου Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμά σου τὸ Ἅγιον. Σὺ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι ἡμᾶς παρήγαγες, καὶ παραπεσόντας ἀνέστησας πάλιν, καὶ οὐκ ἀπέστης πάντα ποιῶν, ἔως ἡμᾶς εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνήγαγες καὶ τὴν βασιλείαν σου ἐχαρίσω τὴν μέλλουσαν. Ἵπὲρ τούτων ἀπάντων εὐχαριστοῦμέν σοι καὶ τῷ μονογενεῖ σου Υἱῷ καὶ τῷ Πνεύματί σου τῷ Ἁγίῳ, ὕπὲρ πάντων ὧν ἴσμεν καὶ ὧν οὐκ ἴσμεν, τῶν φανερῶν καὶ ἀφανῶν εὐεργεσιῶν τῶν εἰς ἡμᾶς γεγενημένων. Εὐχαριστοῦμέν σοι

καὶ ὑπὲρ τῆς Λειτουργίας ταύτης, ἦν ἐκ τῶν χειρῶν ἡμῶν δέξασθαι κατηξίωσας καίτοι σοι παρεστήκασιν χιλιάδες ἀρχαγγέλων καὶ μυριάδες ἀγγέλων, τὰ Χερουβείμ καὶ τὰ Σεραφεῖμ, ἑξαπτέρυγα, πολυόμματα, μετάρσια, πτερωτά... Μεμνημένοι τοίνυν τῆς σωτηρίου ταύτης ἐντολῆς καὶ πάντων τῶν ὑπὲρ ἡμῶν γεγεννημένων, τοῦ Σταυροῦ, τοῦ Τάφου, τῆς τριήμερου Ἀναστάσεως, τῆς εἰς οὐρανοὺς Ἀναβάσεως, τῆς ἐκ δεξιῶν Καθέδρας, τῆς δευτέρας καὶ ἐνδόξου πάλιν Παρουσίας... Ἔτι προσφέρομέν σοι τὴν λογικὴν ταύτην καὶ ἀνάιμακτον λατρείαν, καὶ παρακαλοῦμέν σε καὶ δεόμεθα καὶ ἱκετεύομεν· κατάπεμψον τὸ Πνεῦμά σου τὸ Ἅγιον ἐφ' ἡμᾶς, καὶ ἐπὶ τὰ προκείμενα Δῶρα ταῦτα... Μεταβαλὼν τῷ Πνεύματί σου τῷ Ἁγίῳ... Ὡστε γενέσθαι τοῖς μεταλαμβάνουσιν εἰς νῆψιν ψυχῆς, εἰς ἄφεσιν ἀμαρτιῶν, εἰς κοινωνίαν τοῦ Ἁγίου σου Πνεύματος, εἰς Βασιλείας οὐρανῶν πλήρωμα, εἰς παρρησίαν τὴν πρὸς σέ, μὴ εἰς κρῖμα ἢ εἰς κατάκριμα. Ἔτι προσφέρομέν σοι τὴν λογικὴν ταύτην λατρείαν, ὑπὲρ τῶν ἐν πίστει ἀναπαυσαμένων Προπατόρων, Πατέρων, Πατριαρχῶν, Προφητῶν, Ἀποστόλων, Κηρύκων, Εὐαγγελιστῶν, Μαρτύρων, Ὁμολογητῶν, Ἐγκρατευτῶν καὶ παντὸς πνεύματος δικαίου ἐν πίστει τετελειωμένου».

Ἰγνατίου τοῦ Θεοφόρου, Προς Μαγνησιεῖς, 6, 7, 13:

« Ἐπεὶ οὖν ἐν τοῖς προγεγραμμένοις προσώποις τὸ πᾶν πλῆθος ἐθεώρησα ἐν πίστει καὶ ἠγάπησα, παραινῶ, ἐν ὁμοιοῖα Θεοῦ σπουδάζετε πάντα πράσσειν, προκαθημένου τοῦ ἐπισκόπου εἰς τόπον¹ Θεοῦ καὶ τῶν πρεσβυτέρων εἰς τόπον συνεδρίου τῶν ἀποστόλων, καὶ τῶν διακόνων τῶν ἐμοὶ γλυκυτάτων πεπιστευμένων διακονίαν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὃς πρὸ αἰώνων παρὰ πατρί ἦν καὶ ἐν τέλει ἐφάνη. 2 πάντες οὖν ὁμοήθειαν Θεοῦ λαβόντες ἐντρέπεσθε ἀλλήλους καὶ μηδεὶς κατὰ σάρκα βλεπέτω τὸν πλησίον, ἀλλ' ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ· ἀλλήλους διὰ παντὸς ἀγαπάτε. μηδὲν ἔστω ἐν ὑμῖν, ὃ δυνήσεται ὑμᾶς μερίσαι ἀλλ' ἐνώθητε τῷ· ἐπισκόπῳ καὶ τοῖς προκαθημένοις εἰς τύπον καὶ διδαχὴν ἀφθαρσίας. Ὡσπερ οὖν ὁ κύριος ἄνευ τοῦ πατρὸς οὐδὲν ἐποίησεν, ἠνωμένος ὢν, οὔτε δι' ἑαυτοῦ οὔτε διὰ τῶν ἀποστόλων· οὕτως μηδὲ ὑμεῖς ἄνευ τοῦ ἐπισκόπου καὶ τῶν πρεσβυτέρων μηδὲν πράσσετε· μηδὲ πειράσθητε εὐλογόν τι φαίνεσθαι ἰδίᾳ ὑμῖν, ἀλλ' ἐπὶ τὸ αὐτὸ μία προσευχή, μία δέησις, εἷς νοῦς, μία ἐλπίς ἐν ἀγάπῃ, ἐν τῇ χαρᾷ· τῇ ἀμώμῳ, ὃ ἐστὶν Ἰησοῦς Χριστός, οὗ ἄμεινον οὐδὲν ἐστίν. 2 πάντες ὡς εἰς ἓνα ναὸν συντρέχετε Θεοῦ, ὡς ἐπὶ ἐν θυσιαστήριον, ἐπὶ ἓνα Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν ἀφ' ἑνὸς πατρὸς προελθόντα καὶ εἰς ἓνα ὄντα καὶ χωρήσαντα... Σπουδάζετε οὖν βεβαιωθῆναι ἐν τοῖς δόγμασιν τοῦ κυρίου καὶ τῶν ἀποστόλων, ἵνα πάντα, ὅσα ποιεῖτε, κατευοδωθῆτε σαρκὶ καὶ πνεύματι, πίστει καὶ ἀγάπῃ, ἐν υἱῷ· καὶ πατρὶ καὶ ἐν πνεύματι, ἐν ἀρχῇ καὶ ἐν τέλει, μετὰ τοῦ ἀξιοπρεπεστάτου ἐπισκόπου ὑμῶν καὶ ἀξιοπλόκου πνευματικοῦ στεφάνου τοῦ πρεσβυτερίου ὑμῶν καὶ τῶν κατὰ Θεὸν διακόνων. 2 ὑποτάγητε τῷ· ἐπισκόπῳ καὶ ἀλλήλοις, ὡς Ἰησοῦς Χριστὸς τῷ· πατρὶ¹ καὶ οἱ ἀπόστολοι τῷ· Χριστῷ· καὶ τῷ· πατρὶ² ἵνα ἔνωσις ἢ σαρκικὴ τε καὶ πνευματικὴ».

Ἀκολουθία τοῦ Επιταφίου Θρήνου

«Ἦπλωσας τὰς παλάμας, καὶ ἦνωσας τὰ τὸ πρὶν διεστῶτα, καταστολῆ δὲ Σῶτερ, τῇ ἐν σινδόνι καὶ μνήματι, πεπεδημένους ἔλυσας· Οὐκ ἔστιν ἅγιος, πλήν σου Κύριε, κραυγάζοντας».

Τροπάριο Πεντηκοστής

Πάντα χορηγεῖ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον· βρῦει προφητείας, ἱερέας τελειοῖ, ἀγραμμάτους σοφίαν ἐδίδαξεν, ἀλιεῖς θεολόγους ἀνέδειξεν, ὄλον συγκροτεῖ τὸν Θεσμόν τῆς Ἐκκλησίας. Ὁμοούσιε καὶ ὁμόθρονε τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ, Παράκλητε, Δόξα σοι.

Δοξαστικὸ Πεντηκοστής

«Βασιλεῦ Οὐράνιε, Παράκλητε, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὁ πανταχοῦ παρὼν καὶ τὰ πάντα πληρῶν, ὁ θησαυρὸς τῶν ἀγαθῶν καὶ ζωῆς χορηγός, ἐλθέ καὶ σκηνώσον ἐν ἡμῖν καὶ καθάρισον ἡμᾶς ἀπὸ πάσης κηλίδος καὶ σῶσον, ἀγαθέ, τὰς ψυχὰς ἡμῶν».

Φώτης Κόντογλου – «Ὁ Πολυαγαπημένος Ἅγιος Σεραφεῖμ τοῦ Σάρωφ», Ἀσάλευτο Θεμέλιο, εκδ. Ἀκρίτας, Αθήνα 1996:

Ὁ ἀληθινὸς προορισμὸς τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ν' ἀποκτήσουμε τὸ Ἅγιο Πνεῦμα (Αγ. Σεραφεῖμ Σάρωφ)
«... Ἐχομε πῆ παραπάνω πὼς ὁ Νικόλας Μοτοβίλωφ εἶχε γράψει κάποιες σημειώσεις ἀπὸ μία συνομιλία τοῦ με τὸν ἅγιο Σεραφεῖμ, πού βρεθῆκανε ὕστερ' ἀπὸ ἑβδομήντα χρόνια. Αὐτὴ ἡ συνομιλία ἔγινε κατὰ τὸ τέλος τοῦ Νοέμβρη τοῦ 1831, καὶ τὸ χειρόγραφο βρέθηκε στὰ 1901. Ἴδου τί γράφει ὁ Μοτοβίλωφ:

Ἦτανε μία συνεφιασμένη μέρα. Χιόνι πολὺ εἶχε σκεπάσει τὴ γῆ, καὶ πέφτανε πυκνὲς οἱ ἄσπρες παμπακοῦρες. Ὁ πᾶτερ Σεραφεῖμ μ' ἔβαλε νὰ καθίσω δίπλα του, ἀπάνω σ' ἓνα κομμένο δέντρο, σ'

Ένα ξέφωτο μέσα στο δάσος. "Υστερά μου είπε: «Ο Θεός μου φανέρωσε πώς στα παιδικά χρόνια σου ήθελες να μάθης ποιός είναι ο σκοπός της χριστιανικής ζωής.

Σε συμβουλευανε να πηγαίνης στην εκκλησία, να κάνης την προσευχή σου στο σπίτι, να δίνης έλεημοσύνη και να κάνης όλα τα καλά τα έργα, γιατί σ' αυτά βρίσκεται ο σκοπός της χριστιανικής ζωής. Μά δεν σε ικανοποιούσανε αυτά μοναχά. Λοιπόν σου λέγω πώς ή προσευχή, ή νηστεία, οι άγρυπνίες και κάθε άλλο χριστιανικό έργο είναι πολύ καλά. Άλλά ο σκοπός της ζωής μας δεν είναι να κάνουμε μοναχά αυτά τα έργα, έπειδή αυτά είναι τα μέσα που χρειάζονται για να φθάσουμε στο σκοπό της χριστιανικής ζωής.

Ο αληθινός προορισμός του χριστιανού είναι να αποκτήσουμε το Άγιον Πνεύμα. Γνώριζε πώς κανένα καλό έργο δεν φέρνει τους καρπούς του Αγίου Πνεύματος, αν δεν γίνεται για την αγάπη του Χριστού. Σκοπός της ζωής μας είναι μοναχά ή απόκτηση της χάριτος του Αγίου Πνεύματος».

Έγω τότε τον ρώτησα: «Τί έννοεις, πάτερ, λέγοντας απόκτηση; Δεν καταλαβαίνω καθαρά». Ο Άγιος μου είπε: «Αποκτώ είναι το ίδιο με το κερδίζω. Ξέρεις τί θα πή κερδίζω χρήματα. Αποκτώ το Άγιον Πνεύμα είναι το ίδιο πράγμα. Στη ζωή, οι συνηθισμένοι άνθρωποι έχουνε για σκοπό να κερδίσουνε χρήματα, και κείνοι που στέκονται πιο ψηλά στην κοινωνία, θέλουνε να κερδίσουνε τιμές και δόξα. Το να αποκτήση κανένας τη χάρη του Αγίου Πνεύματος είναι σαν να κερδίση ένα αιώνιο απόκτημα, την αιώνια ζωή, ένα θησαυρό που δεν καταστρέφεται κι ούτε χάνεται ποτέ. Κάθε καλό έργο, που κάνουμε για την αγάπη του Χριστού, μάς δίνει τη χάρη του Αγίου Πνεύματος. Άλλά περισσότερο απ' όλα μας δίνει αυτή τη χάρη ή προσευχή, γιατί ο καθένας μπορεί να προσευχηθή, πλούσιος ή φτωχός, άρχοντας ή χωριάτης, δυνατός ή αδύνατος, γερός ή άρρωστος, έναρετος ή άμαρτωλός.

Λοιπόν άς συνάξουμε το θησαυρό της θεϊκής εύσπλαχνίας. Ένας άνθρωπος που ζητά νάβρη τη σωτηρία του και που μετανοεί για τις άμαρτίες του, μπορεί με τις καλές πράξεις να αποκτήση το Άγιον Πνεύμα, που εργάζεται μέσα μας και μάς εισάγει στη βασιλεία του Θεού. Μ' όλα τα πεσίματά μας, μ' όλο το σκοτάδι που περιζώνει την ψυχή μας, ή χάρη του Αγίου Πνεύματος, που μάς δόθηκε με το βάπτισμα, δεν παύει να λάμπη μέσα στην καρδιά μας με το φώς της μετανοίας. Αυτό το φώς του Χριστού σβήνει όλα τα σημάδια που αφήσανε τα παλιά άμαρτήματά μας και μάς ντύνει μ' ένα μανδύα άφθαρτον που είναι καμωμένος από τη χάρη».

Του λέγω: «Πάτερ μου, μοϋ μιλάς για τη χάρη του Αγίου Πνεύματος, αλλά πώς μπορώ να τη δω; Τα καλά τα έργα τα βλέπουμε, μά το Άγιον Πνεύμα πώς μπορεί να το δη κανένας; Πώς μπορώ να γνωρίσω αν βρίσκεται ή δεν βρίσκεται μέσα μου;» Ο Άγιος μου αποκρίθηκε: «Όταν κατεβαίνη το Άγιον Πνεύμα επάνω στον άνθρωπο και είσχωρει μέσα του, ή ψυχή του ανθρώπου γεμίζει από μία χαρά ανέκφραστη, γιατί το Άγιον Πνεύμα μεταμορφώνει σε χαρά ό,τι άγγίζει. Φανερώνεται σαν ένα ανιστόρητο φώς σ' εκείνους που εκδηλώνεται ή θεϊκή ενέργεια. Οι άγιοι Απόστολοι γνωρίσανε με τις αισθήσεις τους την παρουσία του Αγίου Πνεύματος».

Τότε τον ρώτησα: «Πώς θα μπορέσω να το δω κ' έγω με τα μάτια μου;» Απάνω σ' αυτά, ο πάτερ Σεραφείμ έβαλε τα χέρια του στους ώμους μου και μοϋ είπε: «Τέκνον μου, βρισκόμαστε κ' οι δύο μας μέσα στο Άγιον Πνεύμα... Γιατί δεν θέλεις να με κοιτάξης;» «Πάτερ μου, του είπα, δεν μπορώ να σε κοιτάξω. Τα μάτια σου βγάζουνε άστραπές. Το πρόσωπό σου έχει γίνει πιο άστραφτερό από τον ήλιο, και τα μάτια μου θαμπώσανε από το φώς». «Μή φοβάσαι, τέκνο του Θεού, είπε ο γέροντας. Κ' έσύ είσαι όλόφωτος όπως είμ' έγω. Γιατί βρίσκεσαι μέσα στο Άγιον Πνεύμα. Άλλιώς δεν θα μπορούσες να με δής με την όψη που με βλέπεις».

Έσκυψε επάνω μου και μοϋ είπε σιγανά στο αυτί: «Εύχαρίστησε τον Ύψιστο για την άπειρη καλοσύνη του. Προσευχήθηκα μυστικά στον Κύριο και είπα μέσα μου: Κύριε, άξιωσε τον να ιδή καθαρά με τα σωματικά μάτια του την επίφοίτηση του Αγίου Πνεύματός Σου, που τη φανερώνεις στους δούλους σου όποτε καταδέχεσαι να παρουσιασθής μέσα στο μεγαλοπρεπές φώς της δόξης Σου. Κι' όπως βλέπεις, ο Κύριος άμέσως δέχθηκε την προσευχή του τιποτένιου Σεραφείμ. Πόση εύγνωμοσύνη πρέπει να χρωστοϋμε στο Θεό για τοϋτο το άνείπωτο δώρο που μάς έδωσε! Μήτε οι Πατέρες της έρήμου δεν άξιώνονταν πάντα να δουνε τέτοια φανερώματα της αγαθότητός Του. Λοιπόν, τέκνον μου, κοιτάξέ με έλεύθερα. Μή φοβάσαι, ο Κύριος είναι μαζί μας».